

**Program do nauczania języka łacińskiego
w klasie o profilu humanistycznym
(Język łaciński dla prawników i kandydatów
na studia filologiczne).**

Autor: Joanna Stołowska – Grzegorzcyk

Spis treści

I. Cele edukacyjne i wychowawcze, ogólne i szczegółowe	4
II. Treści nauczania	5
III. Rozkład materiału nauczania ze wskazaniem oczekiwanych osiągnięć	20
IV. Procedury osiągania celów. Formy i metody kształcenia	42
V. Środki dydaktyczne	46
VI. Przewidywane osiągnięcia uczniów. Uszczegółowienie zapisu w Podstawie programowej	47

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń wykorzystuje znajomość języka łacińskiego do rozumienia i rozpoznawania sensu tekstów oryginalnych oraz zapoznaje się z kulturą i tradycją antyczną; w zakresie języka rozpoznaje formy morfologiczne, konstrukcje składniowe, dokonuje transformacji gramatycznych oraz zapoznaje się z terminologią pochodzenia łacińskiego; zapoznaje się ze słownictwem w stopniu umożliwiającym rozumienie oryginalnych tekstów autorów rzymskich i wybranych autorów nowożytnych piszących po łacinie. Język łaciński ułatwia naukę języków obcych w obrębie słownictwa prawniczego oraz posiada korelację z przedmiotami filologicznymi.

Metody

II. Tworzenie wypowiedzi – przekład na język polski i komentowanie tekstu oryginalnego.

Uczeń wykorzystuje język łaciński do sprawnego posługiwania się językiem polskim; redaguje tekst poprawny stylistycznie; korzysta z tekstu łacińskiego w oryginale jak z tekstu źródłowego.

III. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń odkrywa wpływ antyku na współczesną kulturę europejską, zwłaszcza polską; dostrzega antyczne źródła cywilizacji i kultury, samodzielnie analizuje treści zawarte w tekstach oryginalnych i w przekładzie, interpretuje fakty, selekcjonuje wiadomości.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. Uczeń:

1) rozpoznaje formy morfologiczne (formy fleksyjne rzeczowników deklinacji 1–5 oraz przymiotników deklinacji 1–3; nieregularności w odmianie rzeczowników, pluralia tantum; formy fleksyjne i zasady użycia zaimków; formy i zasady użycia przymiotników zaimkowych; liczebniki główne i porządkowe; przysłówki utworzone od przymiotników deklinacji 1–3; regularne i nieregularne stopniowanie przymiotników i przysłówków; stronę czynną i bierną czasowników we wszystkich czasach w trybie indykativie i koniunktivie; infinitivus activi i passiva praesentis, perfecti, futuri; participia; gerundium; supinum; czasowniki nieregularne; verba defectiva, deponentia i semideponentia; czasowniki złożone) oraz ich funkcje semantyczne i zastosowanie składniowe;

2) identyfikuje charakterystyczne dla łaciny konstrukcje składniowe: szyk zdania; struktura składniowa zdania w stronie czynnej i biernej; funkcje składniowe i semantyczne rzeczownika w poszczególnych przypadkach; funkcje składniowe i semantyczne nieosobowych form czasownika (infinitivus, participium, gerundium); konstrukcje składniowe charakterystyczne dla łaciny: accusativus cum infinitivo, nominativus cum infinitivo, accusativus oraz nominativus duplex, dativus possessivus, coniugatio periphrastica activa i passiva, ablativus absolutus; składnia nazw miast; consecutio temporum; zdania podrzędne z indykativem i koniunktivem;

3) dokonuje transformacji gramatycznych: odmienia rzeczowniki, przymiotniki, zaimki i liczebniki; stopniuje przymiotniki i przysłówki; tworzy formy czasownikowe w czasach głównych i historycznych, w trybach, stronach i liczbach; dokonuje transformacji gramatycznych w zakresie konstrukcji składniowych (accusativus cum infinitivo, nominativus cum infinitivo, accusativus oraz nominativus duplex, dativus possessivus, coniugatio periphrastica activa i passiva, ablativus absolutus);

4) wymienia wyrazy pochodzenia łacińskiego funkcjonujące jako terminy w różnych dziedzinach; dostrzega związki języka polskiego z językiem łacińskim; wyjaśnia etymologię wyrazów w języku polskim, opierając się na leksyce łacińskiej;

5) wykorzystuje wiedzę o antyku do odczytywania sensu tekstów oryginalnych i w przekładzie dotyczących mitów antycznych, sztuki oraz architektury Greków i Rzymian, filozofii, życia politycznego (ustrój Aten, Sparty, Rzymu), literatury greckiej (gatunki literackie oraz najwybitniejsi

przedstawiciele od Homera do okresu hellenistycznego), literatury rzymskiej (gatunki literackie, literatura okresu republiki, augustowska i cesarstwa), wybranych zagadnień z życia codziennego Greków i Rzymian (rodzina, dom, dzień powszedni Rzymianina, szkoła, teatr, igrzyska, terminy);

6) wyjaśnia związki kultury europejskiej, zwłaszcza polskiej, z kulturą antyczną – odniesienia do antyku zawarte w najwybitniejszych dziełach literatury, sztuki i architektury europejskiej, twórczość wybranych poetów polsko-łacińskich, elementy prawa rzymskiego, różne postawy wobec państwa w starożytności, powiązania polskiej kultury szlacheckiej z rzymską tradycją republikańską, wpływ antyku na te dziedziny kultury europejskiej, w których przenika się antyk z chrześcijaństwem;

7) wskazuje najważniejsze osiągnięcia kultury antycznej – prawo rzymskie, tragedia grecka, nauki i wynalazki w starożytności, postawy obywatelskie.

2. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1) dokonuje samodzielnego przekładu na język polski łacińskiego tekstu, korzystając ze słownika łacińsko-polskiego, oddaje w przekładzie ogólny charakter i funkcję tłumaczonego tekstu; znajduje właściwe polskie odpowiedniki leksykalne dla łacińskich wyrazów i struktur; stosuje poprawne techniki przekładu; redaguje przekład spójny i poprawny stylistycznie;

2) tworzy wypowiedzi z wykorzystaniem popularnych łacińskich terminów z różnych dziedzin, np. literatury, historii sztuki, biologii, matematyki, chemii, techniki, informatyki;

3) wykorzystuje posiadaną wiedzę z zakresu kultury antycznej do sporządzenia przekładu; redaguje komentarz do tłumaczonego tekstu, na podstawie dokonanego przekładu wskazuje i objaśnia związki kultury antycznej z kulturą współczesną, zwłaszcza polską.

3. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń:

1) dostrzega antyczne źródła konkretnych zjawisk naszej cywilizacji i kultury – samodzielnie analizuje i syntetyzuje treści zawarte w tekstach klasycznych w oryginale i w przekładzie; interpretuje fakty i zdarzenia historyczne; selekcjonuje wiadomości i je wykorzystuje do wykonania postawionych zadań;

2) wyjaśnia związek ponadczasowych wartości antyku z kulturą polską w dziełach sztuki nowożytnej i współczesnej (malarstwo, rzeźba, architektura);

3) integruje wiedzę z różnych dziedzin do wyrażania i uzasadniania swojego punktu widzenia (język, zjawiska społeczne i polityczne, geografia świata antycznego, wydarzenia z dziedziny kultury).

I. Wstęp

Program nauczania języka łacińskiego opracowany jest dla liceum ogólnokształcącego. Przy opracowaniu uwzględniono Podstawę programową kształcenia ogólnego zawartą w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r., wytyczne dotyczące ramowych planów nauczania zawarte w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. oraz doświadczenia zawodowe autorów.

Chcąc wykształcić ucznia i doprowadzić go do odpowiedniego poziomu dojrzałości intelektualnej i duchowej oraz osiągnąć inne cele utylitarne, należało ograniczyć i uporządkować na nowo niektóre zagadnienia, aby w krótszym czasie pokazać uczniom wpływ kultury antycznej na kulturę Europy oraz nauczyć ich czytać i rozumieć samodzielnie proste teksty łacińskie.

Program przewiduje nauczanie języka i treści w takim zakresie (sentencje, teksty preparowane i oryginalne), jaki powinien stanowić wyposażenie kulturowe współczesnego wykształconego Polaka. Ponadto daje możliwość uczniom wykazującym większe zainteresowanie przedmiotem wzięcia udziału w Olimpiadzie Języka Łacińskiego oraz zdawania języka łacińskiego na egzaminie maturalnym. Uczniowie zdobędą znajomość języka i umiejętność analizy i tłumaczenia tekstów oryginalnych, prozaicznych i poetyckich, których poznanie służy wprowadzeniu ładu w sferę intelektualną i duchową człowieka. Niniejszy program zaleca wprowadzanie materiału językowego w sposób spiralny, tzn. w kolejnych etapach nauczania uczący się stale powtarza, pogłębia swoją wiedzę i utrwala umiejętności.

W programie przedstawione zostały ogólne i szczegółowe cele edukacyjne, ramowy rozkład materiału, szczegółowe treści kształcenia i zakres przewidywanych osiągnięć ucznia oraz omówione zostały procedury osiągania celów kształcenia, metody kontroli i oceny osiągnięć uczniów.

1 Z dzieł Cycerona, Gelliusza, Justinusa, Kurtiusa Rufusa, Kwintyliana, Liwiusza, Neposa, Pliniusza, Plutarcha, Seneki oraz z Biblii (Starego i Nowego Testamentu)

II. Cele edukacyjne i wychowawcze ogólne i szczegółowe

Program uwzględnia wszystkie cele edukacyjne wymienione w Podstawie programowej dotyczącej nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej. Sformułowane w moim programie cele są rozwinięciem celów opisanych w dokumencie ministerialnym.

Cele ogólne

Celem podstawowym nauki języka łacińskiego jest przekazanie uczniom wiedzy niezbędnej dla kształtowania i zdobycia wyższej kultury języka, świadomego posługiwania się językiem ojczystym, który poprzez swoją historię zakotwiczony jest w łacińskim dziedzictwie językowo kulturowym. Cel nadrzędny związany jest z językiem łacińskim jako nośnikiem kultury. Nauka języka łacińskiego od starożytności po czasy współczesne była głównym składnikiem ogólnego wykształcenia Europejczyka, stymulowała rozwój intelektualny młodego człowieka, pobudzała aktywność umysłową, rozwijała zdolności poznawcze, wyrabiała dociekliwość i krytycyzm, rozbudzała wrażliwość moralną i estetyczną dzięki wyjątkowym walorom wychowawczym treści przekazanych przez starożytność.

Nauka języka łacińskiego nie jest celem samym w sobie. Język bowiem jest tu środkiem, dzięki któremu uczeń –w wieku intensywnego rozwoju umysłowo-psychicznego – styka się z wielkimi i nigdy nie zdezaktualizowanymi walorami wychowawczymi Antyku, by osiągnąć dojrzałość umysłową i duchową. Od początku bowiem w Europie problem wychowania człowieka wiązał się ze studiami nad starożytnością. Uchodziła ona w oczach późniejszych epok za niewyczerpane źródło wiedzy i kultury, w czasach nowożytnych zwłaszcza traktowanych jako wzory klasyczne.

Język łaciński nie musi spełniać postulatu przydatności w prostej komunikacji życia codziennego, powinien natomiast pomagać w rozwoju duchowym człowieka. Jest to możliwe dzięki ważkości przekazu słownego, jaki pozostawiła nam literatura antyczna oraz myśl chrześcijańska. Czytanie autorów starożytnych i średniowiecznych służy wprowadzaniu ładu (kosmosu) w sferę intelektualną i duchową człowieka.

Uczniowie, co nie mniej ważne, dzięki nauce łaciny, a poprzez nią dzięki poznaniu myśli antycznej, zyskują niebanalną wiedzę o świecie, o potrzebie przykładania miary klasycznej do wszystkiego, co myślimy, obserwujemy, doświadczamy, czynimy. Zdobywają kryteria oceny rzeczywistości na terenie niezwykle rozległym i w przestrzeni, i w czasie, co chroni ich przed popadaniem w umysłowy prowincjonalizm.

Nauka fleksji i składni języka łacińskiego ułatwia logiczne myślenie i wnioskowanie, pomaga wystawiać się prosto i precyzyjnie, a zatem ułatwia porozumiewanie się międzyludzkie.

Edukację w szkole rozpoczynamy od elementów morfologii i składni łacińskiej. Realizacja tych tematów pozwoli na zrozumienie budowy zdania nie tylko łacińskiego, ale każdego języka europejskiego. Poznanie nawet niewielkiego zbioru słów umożliwi orientowanie się w zależności języków europejskich, w tym języka polskiego, od łaciny. Pozwala zdobyć świadomość przynależności do wspólnego kręgu kulturowego na płaszczyźnie językowej. Co ważniejsze, na lekcjach łaciny przeprowadza się taką analizę pojęć, sądów (zdań), myśli (a należy to do istoty programu), która prowadzi do uważnego stosunku do słowa. Im głębsza pamięć wynurza się na powierzchnię, tym łatwiej odrzucić wszelkie bezwartościowe, miałkie treści powodujące duchowy chaos i zamęt intelektualny. Dzięki programowi języka łacińskiego wraz z ważkimi zagadnieniami kultury antycznej kształcenie szkolne pozostaje w nurcie tradycji humanistycznych i jednocześnie otwiera się na nowe wyzwania, przede wszystkim kulturalne, zjednoczonej Europy (Europa coniuncta). Program klasyczny języka łacińskiego nie tylko może wpisać się w program rozwoju szkoły, ale nadać jej swoiste znamię, dzięki temu, że kształcenie klasyczne nie jest już dzisiaj zjawiskiem powszechnym w Polsce.

Cele szczegółowe (wraz z zadaniami nauczyciela)

A. Znajomość języka łacińskiego na poziomie pozwalającym na rozumienie i samodzielne tłumaczenie (z wykorzystaniem słownika) oryginalnych tekstów łacińskich poprzez:

1. doprowadzenie uczniów do opanowania określonej liczby słów i zwrotów oraz przyswojenia zagadnień gramatycznych w zakresie umożliwiającym tłumaczenie tekstów preparowanych i oryginalnych o średnim stopniu trudności, a mianowicie do:
 - a. rozpoznawania części mowy i ich przynależności fleksyjnej (deklinacje, koniugacje),
 - b. znajomości paradygmatów odmian,
 - c. umiejętności rozwiązywania różnorodnych ćwiczeń gramatyczno-słownikowych,
 - d. rozpoznawania konstrukcji składniowych charakterystycznych dla języka łacińskiego i rodzajów zdań podrzędnych,
 - e. dostrzegania różnic i podobieństw składniowych między językiem łacińskim i polskim,
 - f. posługiwania się słownikiem łacińsko-polskim i polsko-łacińskim,

- g. dostrzegania etymologii zapożyczeń łacińskich w języku polskim i innych językach nowożytnych,
 - h. pamięciowego opanowania słownictwa łacińskiego umożliwiającego tłumaczenie tekstów (około 800–1000 słówek i zwrotów łacińskich rocznie),
 - i. poznania zagadnień gramatycznych umożliwiających zdobycie większej biegłości w tłumaczeniu przy pomocy słownika tekstów oryginalnych (w zakresie określonym przez standardy egzaminacyjne),
 - j. opanowania umiejętności analizowania treści i budowy zdania,
 - k. rozumienia wpływu łaciny na rozwój języków nowożytnych.
2. a. zapoznanie uczniów z językiem łacińskim w takim stopniu, aby mogli rozumieć popularne zwroty, sentencje, powiedzenia i wyrażenia łacińskie funkcjonujące w języku i kulturze polskiej,
- b. głębsze rozumienie norm moralnych charakterystycznych dla kultury śródziemnomorskiej przekazanych w literaturze antycznej (m.in. obiektywna wiedza, umiejętność przyznania się do błędu, uznanie racji antagonisty, wolność osoby ludzkiej; poszanowanie tradycji kulturowej, w tym religijnej, każdego narodu; przestrzeganie prawa jako sztuki zachowywania tego, co dobre [moralnie] i sprawiedliwe; odpowiedzialność za słowa i czyny; odpowiedzialność rodzicielska).
- B. Poznanie roli i miejsca kultury śródziemnomorskiej w życiu współczesnym i różnych dziedzinach nauki z odwołaniem się do wiedzy uzyskanej na wcześniejszych etapach kształcenia:
1. Uczeń ma świadomość przynależności do kręgu kultury śródziemnomorskiej dzięki:
- a. poznaniu języka łacińskiego jako jednego ze składników wspólnej kultury europejskiej,
 - b. poznaniu dziedzictwa kulturowego basenu Morza Śródziemnego, które w trakcie swych dziejów przejęła Europa, w tym Polska;
2. Uczeń poznał przekazaną przez starożytność tradycję życia obywatelskiego ważną dla kształtowania własnej postawy obywatelskiej:

- a. życie obywatelskie starożytnych Greków i Rzymian; prawa i obowiązki obywateli,
- b. formy sprawowania władzy (demokracja ateńska, ustrój Sparty, republika rzymska),
- c. niewolnictwo.

III. Treści nauczania

Zakres rozszerzony obejmuje opanowanie ok. 800–1000 słów i zwrotów rocznie, odmianę i rozpoznawanie form fleksyjnych (I–V deklinacja i I–IV koniugacja); dokonywanie prostych transformacji gramatycznych; klasyfikację zdań podrzędnych. Uczeń powinien umieć rozpoznawać podstawowe konstrukcje składniowe; wyjaśniać pojęcia i terminy w języku polskim, mające źródło w łacinie; rozumieć i tłumaczyć przy pomocy słownika średniej trudności tekst łaciński; rozpoznawać funkcję poszczególnych elementów tekstu (z pomocą nauczyciela); stosować poprawne techniki przekładu łacińskich struktur składniowych; znajdować właściwe polskie odpowiedniki leksykalne dla łacińskich wyrazów i związków frazeologicznych; redagować spójny i poprawny stylistycznie przekład.

Materiał nauczania z nauki podziałem na lata

Klasa I

Morfologia

Opanowanie pamięciowe podstawowych wzorów odmian rzeczowników i czasowników.

Wymowa i akcent w języku łacińskim. Wyrazy proste i złożone.

Rzeczowniki deklinacji I–III (podstawowe wzory odmian). Pluralia tantum.

Przymiotniki deklinacji I, II, III.

Zaimki osobowe, zaimek zwrotny, zaimki dzierżawcze, pytające (quis? quid?), wskazujące is, ea, id; idem, eadem, idem, zaimki nieokreślone, zaimek względny.

Czasowniki I–IV koniugacji. Indicativus activi passivi czasów: praesens, imperfectum, futurum I, perfectum, plusquamperfectum I futurum II; imperatives praesentis activi I passivi; infinitives praesentis, perfecti activi I passivi. Supinum.

Participium perfecti passivi.

Słowo posiłkowe esse ze złoženiami.

Coniunctivus praesentis, imperfecti, perfecti, plusquamperfecti activi I passive czasowników wszystkich koniugacji.

Liczebniki główne i porządkowe od 1 do 100, odmiana mille.

Nieregularności w odmianie rzeczowników.

Przymiotniki zaimkowe.

Składnia

Budowa zdania pojedynczego; podmiot, orzeczenie czasownikowe, imienne; infinitivus jako podmiot i jako dopełnienie.

Przymyki łączące się z accusatiwem i ablatiwem.

Przeczenie w zdaniu łacińskim. Dopełnienie po przeczeniu.

Accusativus cum infinitivo; nominativus cum infinitivo; accusativus duplex; nominativus duplex.

Dativus possessivus. Ablativus temporis. Ablativus causae.

Zdania względne.

Zdania okolicznikowe – czasu, przyczyny, warunku, przyzwolenia – z orzeczeniem w indicatiwie.

Zdania celowe i dopełnieniowe (ut finale, utobiectivum).

Zdania warunkowe (modus potentialis i irrealis).

Coniunctivus w zdaniach głównych.

Słownictwo (około 800–1000 słów i zwrotów)

Grupowanie wyrazów etymologicznie pokrewnych (audire, auditor, auditio, auditorium).

Przymyki w roli przedrostków przy czasownikach (ad-iuvo, con-struo, de-vinco, ex-cedo, in-venio, prae-pono, sub-duco).

Grupowanie synonimów, homonimów, paronimów, antonimów.

Grupowanie wyrazów i zmienności ich znaczenia.

Przyrostki przymiotnikowe i rzeczownikowe (labor – laboriosus; delectatio – delectabilis).

Rzeczowniki: IV–V deklinacja.

Przymiotniki: stopniowanie regularne, oboczności w stopniowaniu, stopniowanie nieregularne i opisowe.

Przysłówek: zasady tworzenia od przymiotników I–II oraz III deklinacji. Stopniowanie przysłówków.

Zaimki wskazujące: hic, ille, iste, ipse.

Czasownik: participium praesentis activi, futuri activi i passivi (gerundivum); gerundium; infinitivus futuri activi; volo, nolo, malo; eo; fio; fero i złożenia; verba defectiva.

MATERIAŁ KULTUROWY

Chronologia starożytności.

Elementy historii i geografii świata starożytnego grecko-rzymskiego (okres trwania królestwa, republiki, cesarstwa, kilka ważniejszych faktów i postaci historycznych; ogólna znajomość mapy basenu Morza Śródziemnego).

Mitologia: wybór mitów greckich – mity trojańskie, bogowie olimpijscy, Herakles, Eneasz; legendy związane z początkami Rzymu, funkcja mitu w literaturze, język mitu, wartość poznawcza mitu.

Życie codzienne Greków i Rzymian (zagadnienia związane z treścią przerabianych tekstów, np. przybory do pisania, kształtowanie się alfabetu; uczeń i nauczyciel; edukacja i cel kształcenia w starożytności; nadworni śpiewacy; pan i niewolnik; uczyty w stylu greckim i rzymskim).

Podstawowe wiadomości o dziejach języków europejskich (języki romańskie).

Elementy wiedzy o starożytności grecko-rzymskiej jako komentarz i tło dla tłumaczonych tekstów:

Dzieło Homera i kilka aspektów jego sztuki poetyckiej na podstawie wybranych fragmentów w przekładzie.

Fragmety Metamorfoz Owidiusza, klucze poznania języka mitu i sposoby jego interpretacji. Polityczna oraz społeczno-moralna wymowa mitu o początkach Rzymu.

Wybrane zagadnienia z literatury starożytnej (fragmenty eposu Homera i Dziejów Liwiusza oraz Księgi Rodzaju w przekładzie).

Artes liberales oraz humanitas w tekstach łacińskich oraz w dziedzictwie europejskim i polskim (na podstawie wybranych przykładów z literatury polskiej, np. prozy Zbigniewa Herberta).

Sztuka odczytania tekstu biblijnego, tzw. prehistorii biblijnej w Księdze Rodzaju, np. więź rodzinna a bratobójstwo.

Niewolnictwo jako złożone zjawisko społeczne i moralne (np. na podstawie listów Seneki).

Pojęcie państwa w prawie rzymskim; filozoficzna geneza państwa. Formy sprawowania rządów w państwie arystokratycznym, wojskowym, w republice. Rozumienie państwa w Unii Europejskiej. Formy rządów związane z dobrem wspólnym i złem społecznym (wybrane fragmenty z pism Cycerona oraz ze współczesnej publicystyki).

Sport w Grecji jako ważny element wychowania.

Historia: Wojny perskie i znaczenie determinacji Greków dla dziejów Europy Wypadki historyczne (wojna z Persami) jako inspiracja dla literatury (dramat) i sztuki (np. Persowie Ajschylosa w przekładzie – fragmenty).

Religia: Delfy jako ośrodek kultu religijnego na podstawie przerabianych tekstów (Justinus).

Edukacja i filozofia: Elementy wiedzy o starożytności i średniowieczu jako komentarz i tło dla tłumaczonych tekstów.

Różne szkoły filozoficzne i ich twórcy (m.in. szkoła pitagorejska, sokratejska, cynicka, epikurejska, stoicka). Główne założenia filozoficzne poszczególnych kierunków.

Klasa II

Morfologia

Składnia imion miast.

Accusativus cum infinitive futuri, ablatives comparativus, genetivus partitivus.

Gerundivum w funkcji przydawki i orzecznika.

Coniugatio periphrastica activa I passiva. Dativus auctoris.

Participium zastępujące zdania podrzędne.

Ablativus absolutus.

Zdania pytajne zależne, consecutio temporum.

Zdania czasowe (cum historicum).

Zdania przyczynowe.

Zdania przyzwolone.

Rozszerzenie o ok. 800–1000 nowych słów i zwrotów z czytanych tekstów.

Grupowanie wyrazów etymologicznie pokrewnych i zapożyczeń (cd.).

Grupowanie synonimów, homonimów, paronimów, antonimów (cd.).

Rozpoznawanie wszystkich poznanych wcześniej oraz poniżej wymienionych form.

Powtarzanie i utrwalanie materiału gramatycznego (deklinacje, koniugacje).

Verba deponentia I–IV koniugacji; verba semideponentia.

Verba defectiva.

Liczebniki główne i porządkowe od 100 do 1000; odmiana unus, duo, tres.

Niektóre nieregularności w odmianie rzeczowników.

Składnia

Zdania skutkowe i podmiotowe.

Powtórzenie i utrwalenie poznanych konstrukcji składniowych (a.c.i., n.c.i., dativus possessivus, ablativus absolutus, coniugatio periphrastica activa i passiva) oraz zdań podrzędnie złożonych z orzeczeniem w indicatiwie i coniunctiwie:

– zdania podrzędne ze spójnikiem ut (celowe, dopełnieniowe, skutkowe, przyzwolone, porównawcze),

– zdania podrzędne ze spójnikiem cum (czasowe, przyczynowe, przyzwolone),

– zdania względne i względno-okolicznikowe.

Zestawienie participiów i infinitiwów.

Słownictwo

Utrwalanie poznanego słownictwa (około 500 słów).

Poszerzanie zasobu słów, wyrazów, zwrotów na podstawie czytanych fragmentów z dzieł prozaików i poetów epoki klasycznej oraz autorów polsko-łacińskich.

Doskonalenie sztuki przekładu.

Rozpoznawanie zapożyczeń łacińskich w języku polskim i językach nowożytnych.

MATERIAŁ KULTUROWY

Artes liberales jako wyposażenie umysłu człowieka wolnego. Formująca funkcja wiedzy. Rola literatury w życiu człowieka (teksty Kwintyliana, Cyncerona, Seneki, opinie współczesnych autorów). Bajki Fedrusa (cd.). Fragmenty klasycznej poezji łacińskiej (Owidiusz).

Retoryka oraz metody i cel kształcenia mówcy (osoby publicznej). Ideał mówcy. Sapientia jako postulat filozoficznego i retorycznego wykształcenia. Cechy dobrego administratora i polityka (teksty Cyncerona, np. De re publica, De oratore).

Wybrane zagadnienia z literatury biblijnej Nowego Testamentu w wersji łacińskiej: np. niezależność i autonomiczność wspólnoty religijnej i politycznej.

Nauka: Kalendarz juliański i gregoriański.

Program poetycko-muzyczny: średniowieczna poezja religijna i świecka w oryginale i przekładzie (nagrania muzyki średniowiecznej i współczesnej – w miarę posiadania środków audialnych).

Europejska twórczość sekwencyjna XII–XIII w. Sposób poetyckiego obrazowania i symbolika biblijna w poezji sekwencyjnej.

Forma muzyczna sekwencji. Średniowieczna poezja religijna (sekwencje) inspiracją dla kompozytorów w następnych epokach (do współczesności).

Wybrane utwory ze świeckiej poezji Średniowiecznej Carmina Burana w programie literacko-muzycznym.

Elementy wiedzy o starożytności jako komentarz do tłumaczonych tekstów autorów klasycznych polsko-łacińskich: elementarne zasady dobrego rządzenia w państwie demokratycznym; sprzeczności i trudności systemu demokratycznego – m.in. przyczyny i skutki ostracyzmu (teksty Cyncerona, Neposa; autorzy współcześni).

Materiał tekstowy

Przykłady epistolografii rzymskiej (Pliniusz Młodszy, Seneka).

Zapiski – Commentarii de bello Gallico Cezara jako historyczne źródło poznania starożytnych Gallów, Germanów i Brytanów oraz ich obyczajów.

Wybrane fragmenty z mów Cyncerona (np. Oskarżenie Katyliny jako mowa obrończa porządku społecznego w republice rzymskiej).

Rozprawy filozoficzne Cyncerona w wyborze.

Fragmenty dziejów Rzymu według Liwiusza.

Fragmenty z dzieła *De republice mendanda* A.F. Modrzewskiego jako dojrzały wyraz myśli społeczno-politycznej polskiego odrodzenia zakotwiczonej w dorobku antycznej myśli politycznej i filozoficznej.

Katechizmowy skrót wiadomości o Polakach i ich obyczajach Marcina Kromera napisany dla czytelnika na zachodzie Europy.

Poezja łacińska okresu klasycznego (Katullus, Owidiusz, Horacy, Wergiliusz).

Latinitas viva. Przykłady dyplomów honorowych (*doctor honoris causa*, *civis honoris causa*)

IV. Rozkład materiału nauczania ze wskazaniem oczekiwanych osiągnięć:

3 Tematyka zajęć została zaczerpnięta z podręcznika do języka łacińskiego Porta Latina nova autorstwa Stanisława Wilczyńskiego, Ewy Pobiedzińskiej i Anny Jaworskiej, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2012

L.P.	Tematyka zajęć	Zadania nauczyciela	Założone osiągnięcia uczniów
1.	<ul style="list-style-type: none"> – Wymowa i akcent w języku łacińskim. – Wyrazy łacińskie w języku polskim. – Latinitas viva. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaznajomienie uczniów z wymową głosek łacińskich i prawidłowym akcentowaniem. – Zapoznanie z niektórymi sposobami powstawania zapożyczeń łacińskich w języku polskim. – Zasygnalizowanie zjawiska łaciny mówionej we współczesnej kulturze europejskiej i amerykańskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń umie wymawiać głoski łacińskie. – Uczeń poznał zasady prawidłowego akcentowania wyrazów. – Uczeń dostrzega zapożyczenia w języku polskim i innych europejskich językach, których się uczy. – Uczeń uświadamia sobie, że język łaciński spełnia warunki języka mówionego.
2.	<ul style="list-style-type: none"> – Temat I końcówki czasownika. – Indicativus praesentis, imperfecti, future activi, infinitives praesentis, imperativus praesentis. – Formy podstawowe czasownika. – Zaimki osobowe. – Budowa zdania pojedynczego (podmiot, orzeczenie czasownikowe; infinitivus jako dopełnienie). – Przybory do pisania w czasach starożytności i średniowiecza. 	<ul style="list-style-type: none"> – Sprawdzenie i utrwalenie umiejętności czytania oraz akcentowania. – Zaznajomienie z odmianą czasownika w praesens, imperfectum i futurum strony czynnej i ćwiczenie zapamiętania tej odmiany. – Uczenie rozpoznawania koniugacji (zawłaszcza II i III). – Zapoznanie ze sposobem analizy zdania pojedynczego. – Wskazanie podstawowej techniki tłumaczenia zdania łacińskiego. – Przygotowanie gruntu do przyszłej analizy składni a.c.i. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi płynnie czytać tekst lekcji i poprawnie akcentować nowo poznane wyrazy łacińskie. – Uczeń zna końcówki osobowe czasownika w stronie czynnej i rozpoznaje je w tekście. – Uczeń umie rozpoznawać koniugacje i tematy czasowników. – Uczeń potrafi odmieniać czasowniki I–IV koniugacji w trzech czasach activi. – Uczeń potrafi rozpoznać w zdaniu formy czasowników i powiązać je z innymi częściami zdania. – Uczeń zna sposób analizowania, czyli poprawnego tłumaczenia zdania pojedynczego.

			<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi zbudować proste pojedyncze zdanie łacińskie. – Uczeń dostrzega różnice składniowe pomiędzy językiem łacińskim a polskim. – Uczeń rozumie obecność rdzeni łacińskich w wyrazach polskich. – Uczeń opanował pamięciowo kilka sentencji i zwrotów łacińskich. – Uczeń poznał dzieje przyborów do pisania.
3.	<ul style="list-style-type: none"> – Rzeczowniki i przymiotniki deklinacji I (-a); wyjątki rodzaju męskiego. – Odmiana słowa posiłkowego esse. – Orzeczenie imienne. – Przyimki łączące się z accusatiwem i ablatiwem. – Historia alfabetu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalanie poprawnego i płynnego czytania tekstu łacińskiego. – Przypomnienie polskich nazw przypadków i pytań do nich. – Zaznajomienie z łacińskimi nazwami przypadków i pytaniami do nich. – Zapoznanie z odmianą rzeczownika i przymiotnika według deklinacji I. – Zapoznanie z odmianą słowa posiłkowego (praesens). – Wskazanie rekcji przyimków in, de, ex. – Ćwiczenie podstawowej analizy i techniki tłumaczenia zdania pojedynczego. – Tłumaczenie zdań ze składnią a.c.i. (bez analizy). – Rozbudzenie motywacji uczenia się języka łacińskiego (m.in. dzięki znajomości sentencji 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi poprawnie i płynnie czytać tekst lekcyjny. – Uczeń zna nazwy przypadków i pytania do nich. – Uczeń zna końcówki deklinacji I i potrafi odmieniać rzeczownik z przymiotnikiem. – Uczeń umie rozpoznawać w tekście funkcje przypadków i widzieć ich współzależność. – Uczeń zna zależność przypadków od przyimków in, de, ex. – Uczeń potrafi analizować przerobione zdania i poprawnie je tłumaczyć. – Uczeń potrafi zbudować pojedyncze zdanie łacińskie z zastosowaniem poznanych form koniugacyjnych i deklinacyjnych. – Uczeń opanował dwie nowe sentencje łacińskie. – Uczeń wypowiada się (w formie ustnej lub pisemnej) na tematy związane z poznanymi sentencjami. – Uczeń zna pochodzenie i rozwój alfabetu

		i funkcjonowania wyrazów łacińskich w języku polskim, angielskim, niemieckim, francuskim.	łacińskiego oraz pisma.
4.	<ul style="list-style-type: none"> – Rzeczowniki i przymiotniki deklinacji II (-o), rodzaju męskiego i nijakiego. – Pluralia tantum. – Przyimki łączące się z accusativem, ablatiwem (cd.) – post, per, inter, cum, sine. – Edukacja w starożytności. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z odmianą rzeczownika i przymiotnika według deklinacji II. – Zapoznanie z odmianą imiesłów (participium perfecti passivi, futuri activi) według poznanych już zasad odmiany przymiotników deklinacji I i II. – Doskonalenie sprawności uczniów w czytaniu tekstu łacińskiego. – Zapoznanie z przyimkami rządzącymi accusatiwem i ablatiwem (cd.). – Utrwalanie poznanych odmian czasowników i rzeczowników. – Ćwiczenie umiejętności analizowania zdania pojedynczego i złożonego współrzędnie. – Ćwiczenie sztuki dyskusowania nad treścią przetłumaczonego tekstu. – Zapoznanie uczniów z systemem szkolnictwa w starożytnej Grecji i Rzymie. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapamiętuje paradygmat deklinacji II. – Uczeń przyswaja sobie słownictwo związane z deklinacją II. – Uczeń rozumie i zapamiętuje rekcję przyimków. – Uczeń rozróżnia i rozpoznaje rodzaj oraz przynależność rzeczowników i przymiotników do poznanych deklinacji. – Uczeń ćwiczy sprawność w analizowaniu i tłumaczeniu zdań pojedynczych i współrzędnie złożonych. – Uczeń potrafi wypowiedzieć się na temat treści zawartej w lapidarnie ujętej sentencji. – Uczeń zapoznaje się z systemem szkolnictwa w starożytnej Grecji i Rzymie. – Uczeń poznaje główne idee wychowawcze w starożytnej Grecji i Rzymie. – Uczeń rozumie specyficzne cechy pisarstwa i nauczania literatury i historii w starożytności.
5.	<ul style="list-style-type: none"> – Accusativus cum infinitivo. – Język łaciński a języki romańskie. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z konstrukcją accusativus cum infinitivo. – Nauczenie rozróżniania i poprawnego tłumaczenia zdania z a.c.i. – Doskonalenie poprawnego tłumaczenia i analizowania zdania łacińskiego pod względem gramatycznym. – Zwrócenie uwagi uczniów na życie języka łacińskiego w różnych językach europejskich, 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozpoznaje zwrot a.c.i. – Uczeń potrafi tłumaczyć poprawnie zdanie ze składnią a.c.i. – Uczeń pamięta słowa wywołujące składnię a.c.i. – Uczeń potrafi samodzielnie lub z pomocą nauczyciela tłumaczyć rozbudowane zdania łacińskie pojedyncze, współrzędnie złożone i podrzędnie złożone.

		zawłaszcza romańskich.	– Uczeń dostrzega związek języka łacińskiego z językami romańskimi.
6.	<ul style="list-style-type: none"> – Imperfectum i futurum I activi I–IV koniugacji oraz słowa posiłkowego esse. – Iliada – księga ludzkiego losu. – Mit trojański. – Homer – obserwator ludzi i zdarzeń (fragmenty Iliady w przekładzie, np. ks. II 170–198 – portret Odyseusza). 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów ze sposobem tworzenia form imperfectum i futurum I. – Wyćwiczenie rozpoznawania i tworzenia form czasów tworzonych od tematu praesentis. – Zwrócenie uwagi na rodzaje czynności wyrażonych przez imperfectum. – Doskonalenie sprawności uczniów w czytaniu tekstu łacińskiego. – Zachęcenie uczniów do pamięciowego opanowania kolejnych trzech sentencji. – Dokonanie analizy językowej i analizy treści fragmentu Iliady w przekładzie polskim [dotyczącego np. „postaci z wybitną charakterystyką” (Arystoteles)]. – Utrwalanie analizy zdań z konstrukcją a.c.i., jej rozumienia i poprawnego tłumaczenia. – Zwracanie uwagi uczniów na poprawność językową tłumaczonych zdań i tekstu ciągłego. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozpoznaje czasy tworzone od tematu praesentis. – Uczeń potrafi tworzyć formy czasów od tematu praesentis i zastosować je w zdaniu. – Uczeń potrafi samodzielnie lub z pomocą nauczyciela tłumaczyć zdania z konstrukcją a.c.i. – Uczeń zna krótkie sentencje. – Uczeń potrafi dokonać analizy fragmentu Iliady i wskazać istotne środki, jakimi Homer posługuje się np. przy portretowaniu postaci w danym momencie akcji. – Uczeń zapoznaje się z całością lub fragmentami Iliady (planując udział w Olimpiadzie Języka Łacińskiego).
7.	<ul style="list-style-type: none"> – Composita z esse. – Mit trojański (cd.) (fragmenty Odysei w przekładzie, np. z ks. V, VIII, XI lub z ks. II Eneidy). 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów ze złożeniami czasownika esse. – Wyćwiczenie rozpoznawania i tworzenia form czasowników złożonych z esse w trzech czasach (z naciskiem na posse i prodesse). – Ćwiczenie poprawnego i płynnego czytania tekstu 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapamiętuje znaczenie przedrostków i złożzeń z czasownikiem esse. – Uczeń potrafi rozpoznać i tworzyć formy czasów od tematu praesentis czasowników złożonych z esse i zastosować je w zdaniu. – Uczeń potrafi samodzielnie lub z pomocą

		<p>łacińskiego.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Czuwanie nad właściwą formą pracy nad tekstem (czytanie, tłumaczenie analityczne, poprawny przekład, rozumienie). – Zachęcenie uczniów do pamięciowego opanowania kolejnych trzech sentencji. – Zapoznanie uczniów z fragmentami Odysei lub Eneidy w przekładzie. 	<p>nauczyciela tłumaczyć zdania z konstrukcją a.c.i.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zna trzy nowe sentencje. – Uczeń zapoznaje się z całością lub fragmentami Odysei lub Eneidy (planując udział w Olimpiadzie Języka Łacińskiego). – Uczeń zapamiętuje rodzaje i rolę instrumentów, jakich używali aoidowie i rapsodowie.
8.	<ul style="list-style-type: none"> – Passivum I grupy czasów – praesens, imperfectum, futurum I indicati. – Accusativus I nominatives duplex. – Nominativus cum infinitivo. – Mit o Latonie, Apollinie, Dianie. – Hybris – pycha. Jedna z ważnych prawd o życiu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów ze sposobem tworzenia I grupy czasów w passivum. – Zapoznanie uczniów ze sposobami tłumaczenia na język polski form łacińskich strony biernej. – Utrwalanie odmiany strony biernej, również na przykładzie deponencjów. – Wyćwiczenie zamiany activum na passivum i odwrotnie. – Zapoznanie uczniów ze zjawiskiem gramatycznym typu accusativus i nominativus duplex po czasownikach puto, habeo (uważam), nomino, voco, dico (nazywam), creo (wybieram). – Zapoznanie uczniów ze składnią nominativus cum infinitivo (n.c.i.) jako stroną bierną zdania z konstrukcją a.c.i. – Zapoznanie uczniów ze sposobami tłumaczenia zdań z n.c.i. – Utrwalanie sprawności uczniów w czytaniu tekstu łacińskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje i zapamiętuje końcówki strony biernej. – Uczeń potrafi poprawnie tłumaczyć na język polski zdania z formami pasywnymi. – Uczeń rozpoznaje i rozumie zwroty accusativus i nominativus duplex oraz n.c.i. – Uczeń rozumie, że n.c.i. jest postacią bierną a.c.i. – Uczeń potrafi kilkoma sposobami tłumaczyć zdanie w n.c.i. – Uczeń potrafi formułować po łacinie odpowiedź na zadawane pytania do treści tekstu. – Uczeń zna treść mitu o Latonie, Apollinie, Dianie. – Uczeń tłumaczy i zapamiętuje krótkie sentencje (2–3). – Uczeń rozumie, co znaczy przekraczanie własnej miary.

		<ul style="list-style-type: none"> – Doskonalenie u uczniów umiejętności tłumaczenia tekstu i poprawnego przekładu pisemnego. – Zapoznanie uczniów z treścią mitu o Latonie, Apollinie, Dianie. 	
9.	<ul style="list-style-type: none"> – Participium perfecti passivi. – Dativus possessivus. – Zdania okolicznikowe, spójniki zdań okolicznikowych z indicatiwem. – Mityczne początki Rzymu. Od Eneasza do Romulusa. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazanie lub przypomnienie uczniom sposobu tworzenia participium perfecti passivi(p.p.p.). – Utrwalenie poznanych konstrukcji a.c.i. i n.c.i. – Zapoznanie uczniów ze sposobem wyrażania stanu posiadania przez czasownik esse (dativus possessivus) i wyćwiczenie tej formy. – Przypomnienie budowy zdań okolicznikowych w języku polskim. – Wskazanie na spójniki rozpoczynające zdania okolicznikowe w języku łacińskim. – Doskonalenie umiejętności poprawnego pod względem językowym i stylistycznym tłumaczenia tekstu zawierającego dotychczas poznany materiał gramatyczny. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje i zapamiętuje sposób tworzenia p.p.p. – Uczeń rozumie sposób wyrażenia posiadania przez czasownik esse z datiwem. – Uczeń potrafi rozwiązywać różnorodne ćwiczenia z zastosowaniem poznanych form (p.p.p., dativus possessivus, a.c.i., n.c.i.). – Uczeń poznaje i zapamiętuje spójniki zdań okolicznikowych. – Uczeń doskonali umiejętności poprawnego tłumaczenia tekstu, rozpoznając dotychczas poznane formy gramatyczne. – Uczeń poznaje genealogię założycieli Rzymu. – Uczeń zapoznaje się z częstym zjawiskiem mitologizowania i heroizowania przeszłości na przykładzie rzymskich wyobrażeń o początkach państwa.
10.	<ul style="list-style-type: none"> – Czasy tworzone od tematu perfecti oraz czasy złożone I–IV koniugacji i słowa posiłkowego esse. – Infinitivus perfecti w składni a.c.i. oraz n.c.i. – Mityczne początki Rzymu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Powtórzenie odmiany esse w praesens, imperfectum, futurum I. – Zapoznanie z czasami tworzonymi od tematu perfecti oraz z czasami złożonymi. – Zwrócenie uwagi uczniów na względność czasów plusquamperfectum i futurum II. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń pamięta odmianę esse we wszystkich czasach indicatiwu. – Uczeń zapamiętuje sposób tworzenia form czasownika od tematu perfecti oraz czasy złożone I–IV koniugacji. – Uczeń rozumie względność czasów plusquamperfectum i futurum II.

	<p>Opowieść o braciach.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie składni a.c.i. oraz n.c.i. z użyciem infinitiwu perfecti activi i passivi. – Zwrócenie uwagi na rodzinę wyrazów (wybrane przykłady) oraz zapożyczenia łacińskie w języku polskim (również w angielskim, niemieckim, francuskim). – Doskonalenie poprawnego tłumaczenia tekstu i pisemnego przekładu. – Uzupełnienie treści o Romulusie i Remusie o teksty interpretujące mit. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie, jaką czynność w stosunku do słowa rządzącego w składni a.c.i. wyrażają poszczególne infinitiwy. – Uczeń dostrzega źródło słów łacińskich w wielu wyrazach w języku polskim. – Uczeń doskonali umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego pod względem gramatycznym, językowym i stylistycznym. – Uczeń zaznajamia się z tekstami poszerzającymi wiadomości o początkach Rzymu. – Uczeń dostrzega głębszy problem społeczno-moralny w legendarnych dziejach Rzymu. – Uczeń wypowiada się w dowolnej formie na temat związany z legendą i jej etyczną wymową.
11.	<ul style="list-style-type: none"> – Deklinacja III – typ spółgłoskowy (rzeczownikowy); typ samogłoskowy (przymiotnikowy). – Zapożyczenia łacińskie i słowa łacińskie, dla których brak odpowiedników w języku polskim (humanizm, humanistyczny, humanitarny itp.). – Rzymskie rozumienie wykształcenia jako humanitas. – Materialne świadectwa związku kultury polskiej z rzymską. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z odmianą rzeczowników i przymiotników deklinacji III. – Nauczenie rozróżniania rzeczowników typu spółgłoskowego i samogłoskowego. – Utrwalenie występujących w przerobionych dotychczas tekstach synonimów, paronimów, antonimów. – Doskonalenie umiejętności poprawnego tłumaczenia i analizowania zdania łacińskiego pod względem gramatycznym. – Doskonalenie umiejętności pisania przekładu poprawnego pod względem językowym i stylistycznym. – Przeprowadzenie analizy tekstu w celu 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń pamięta paradygmat deklinacji III typu spółgłoskowego i samogłoskowego. – Uczeń zapamiętuje synonimy, paronimy i antonimy występujące w tekście (w przerobionych tekstach). – Uczeń potrafi tłumaczyć i analizować zdania z nowymi zjawiskami gramatycznymi (III deklinacja). – Uczeń potrafi napisać przekład tekstu łacińskiego poprawny pod względem językowym, stylistycznym i rzeczowym. – Uczeń zauważa nieprzekładalność terminów zapożyczonych z języka łacińskiego i brak

		<p>uściślenia zakresu znaczeniowego (semantycznego) ważnych pojęć.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pobudzenie refleksji nad właściwym rozumieniem wychowania, wykształcenia, inteligencji, kultury, człowieczeństwa. 	<p>odpowiedników rdzenie polskich.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi ocenić, jak zasadniczą rolę w życiu osobistym i społecznym odgrywa właściwe rozumienie wiedzy, wykształcenia, wychowania, kultury.
12.	<ul style="list-style-type: none"> – Deklinacja III – typ mieszany. – Kain i Abel. Opowieść o braciach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z grupą rzeczowników III deklinacji i ich cechami charakterystycznymi (typ mieszany: ars, artis; civis, civis). – Utrwalenie odmiany III deklinacji wszystkich typów. – Wskazanie sposobu tworzenia przymiotników od rzeczowników i czasowników (rex – regalis; sanare – sanabilis) oraz rzeczowników (z przyrostkiem -or/-tor) od czasowników (lego – lector). – Zapoznanie uczniów z wersją łacińską opowieści o Kainie i Ablu (Wulgata). – Dokonanie analizy kluczowych pojęć tekstu biblijnego (brat, bratobójstwo, krew). – Pogłębienie refleksji nad motywem walk bratobójczych (Kain i Abel, Romulus i Remus). 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje i zapamiętuje cechy odmiany mieszanej III deklinacji. – Uczeń wykazuje znajomość wszystkich typów odmiany III deklinacji. – Uczeń potrafi rozpoznać i tłumaczyć wyrazy pokrewne (przymiotniki), znając wyraz wyjściowy (rzeczownik, czasownik). – Uczeń pod kierunkiem nauczyciela dokonuje analizy rzeczowej wskazanych fragmentów tekstu biblijnego. – Uczeń wypowiada się na tematy wynikłe z lektury tekstu biblijnego, pogłębiając własne refleksje z nimi związane.
13.	<ul style="list-style-type: none"> – Zaimek qui, quae, quod; is, ea, id; idem, eadem, idem. – Zdanie względne. – Połączenie względne zdań. – Mit o Herkulesie. – Jak rozumieć język mitu? 	<ul style="list-style-type: none"> –Przypomnienie odmiany zaimka pytającego quis? quid? – Zapoznanie uczniów z odmianą zaimka względnego qui i wskazującego is, idem oraz z ich charakterystycznymi cechami. – Ćwiczenie umiejętności rozpoznawania, 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapamiętuje odmianę zaimka względnego (przez analogię do quis? quid?) oraz zaimka wskazującego is, ea, id (ille) – przez analogię do rzeczowników I i II deklinacji. – Uczeń potrafi operować formami poznanych zaimków i zastosować je w różnych sytuacjach

		<p>tworzenia i zastosowania form zaimków w zdaniach.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu. – Zapoznanie uczniów z różnymi metodami interpretacji mitów. 	<p>(ćwiczenia).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi tłumaczyć teksty zawierające zaimki w różnych funkcjach. – Uczeń rozumie symbolikę mitu o Herkulesie.
14.	<ul style="list-style-type: none"> – Coniunctivus praesentis, imperfecti Active I passivi I–IV koniugacji i sowa posiłkowego esse. – Zdania celowe i dopełnieniowe: spójniki ut, ne. – Coniunctivus w zdaniu głównym. – Marek Tulliusz Cynceron. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z formami coniunctiwu praesentis, imperfecta activi i passivi czasowników I–IV koniugacji oraz sowa posiłkowego esse i z ich funkcją w zdaniach celowych i dopełnieniowych. – Zwrócenie uwagi na funkcje coniunctiwu w zdaniach głównych. – Doskonalenie umiejętności analizowania podrzędnie złożonego zdania łacińskiego. – Zapoznanie uczniów ze sposobem tworzenia rzeczowników abstrakcyjnych (przyrostki -tia/-itia). – ćwiczenie płynnego czytania tekstu. – Zapoznanie uczniów z postacią Cyncerona i wybranymi faktami 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozróżnia zdania celowe (dopełnieniowe) i potrafi je analizować. – Uczeń potrafi zastosować odpowiednie formy coniunctiwu w zdaniach pobocznych i głównych. – Uczeń potrafi tworzyć rzeczowniki abstrakcyjne od przymiotników i zapamiętać ich znaczenie. – Uczeń samodzielnie lub z pomocą nauczyciela analizuje i tłumaczy tekst z zastosowaniem poznanych form gramatycznych i struktur składniowych.
15.	<ul style="list-style-type: none"> – Coniunctivus perfecti, Plusquamperfecti active I passivi I–IV koniugacji oraz sowa posiłkowego esse. – Zdania warunkowe (okres rzeczywisty, możliwy, nierzeczywisty). – Coniunctivus w zdaniu głównym. – O niewolnikach i niewolnictwie 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z formami coniunctiwu perfecti, plusquamperfecti activi i passivi I–IV koniugacji oraz słowa posiłkowego esse i ich funkcją w zdaniach warunkowych. – Wyćwiczenie rozpoznawania i tworzenia form coniunctiwu. – Wyćwiczenie umiejętności tłumaczenia coniunctiwu w zdaniach warunkowych i głównych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń osiąga biegłość w rozpoznawaniu i tworzeniu form coniunctiwu perfecti, plusquamperfecti activi i passivi I–IV koniugacji oraz słowa posiłkowego esse. – Uczeń potrafi tłumaczyć i analizować zdania warunkowe. – Uczeń potrafi napisać przekład tekstu łacińskiego poprawny pod względem językowym i

	od starożytności do współczesności.	<ul style="list-style-type: none"> – Doskonalenie sztuki przekładu pisemnego. – Poszerzenie i pogłębienie wiadomości o niewolnictwie (próba wyjścia poza wiedzę schematyczną i przypadkową na temat niewolnictwa w starożytności). – Refleksja nad wolnością i niewolnictwem jako stanem wewnętrznym. 	<p>stylistycznym.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zdobywa pogłębioną wiedzę na temat niewolnictwa w starożytności. – Uczeń rozumie potrzebę refleksji nad istotą wolności oraz niewoli zewnętrznej i wewnętrznej.
16.	<ul style="list-style-type: none"> – Deklinacja IV i V. – Fragment z dzieła Cyserona O rzeczypospolitej (De re publica), np. l 39 nn. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z deklinacją IV i V. – Uświadomienie uczniom trudności w tłumaczeniu pewnych pojęć (pola semantyczne w dwóch językach często się ze sobą nie pokrywają). – Doskonalenie umiejętności poprawnego pod względem rzeczowym i stylistycznym przekładu pisemnego. – Zapoznanie z terminami ważnymi dla zrozumienia istoty państwa wolnych i odpowiedzialnych obywateli oraz z uniwersalnymi kryteriami wspólnoty państwowej. – Wskazywanie właściwych metod przy interpretacji tekstu (potrzeba definiowania pojęć lub znajdowania tych definicji). 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie i zapamiętuje cechy odmian rzeczowników deklinacji IV i V. – Uczeń rozpoznaje formy rzeczowników deklinacji IV i V w tekście. – Uczeń poznaje zakres znaczeniowy (semantyczny) pojęć łacińskich związanych z rzymską teorią państwa. – Uczeń zauważa zmienność znaczeń wyrazów i pojęć odnoszących się do państwa w jego historycznym rozwoju. – Uczeń zauważa uniwersalność kryteriów antycznych (w definicji Cyserona) określających wspólnotę państwową.
17.	<ul style="list-style-type: none"> – Participium future activi. – Infinitivus futuri activi. – Accusativus cum infinitive futuri activi. – O ucztowaniu – obyczaje 	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazanie lub przypomnienie sposobu tworzenia participium futuri activi. – Objaśnienie lub przypomnienie sposobu tłumaczenia participium futuri activi (p.f.a.), ponieważ język polski nie zna takiego 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi rozpoznać i utworzyć od czasowników różnych koniugacji participium futuri activi (p.f.a.) oraz infinitivus futuri activi.

	biesiadne.	<p>imiesłowu.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zwrócenie uwagi na funkcję, jaką pełni p.f.a. w zdaniu (przydawka, orzecznik). – Pokazanie na przykładach, że połączenie p.f.a. ze słowem esse wyraża zamiar, chęć. – Zwrócenie uwagi (na przykładach), że infinitivus futuri activi (p.f.a.)+ esse występuje tylko w składni a.c.i. oraz n.c.i. – Przypomnienie i utrwalenie użycia zaimka osobowego oraz zwrotnego w konstrukcji a.c.i. – Wycwiczenie sposobu tworzenia, tłumaczenia i użycia p.f.a. oraz infinitiwu futuri activi. – Zestawienie (powtórzenie w celu utrwalenia) wszystkich poznanych infinitiwów w składni a.c.i. i n.c.i. – Doskonalenie umiejętności tłumaczenia tekstu ciągłego oraz sentencji. – Zapoznanie ucznia z obyczajami biesiadnymi. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń utrwała umiejętności rozpoznawania i tworzenia dotychczas poznanych participiów i infinitiwów oraz coniunctiwu. – Uczeń potrafi tłumaczyć i analizować zdania z użyciem poznanych form fleksyjnych i składniowych. – Uczeń rozwija umiejętności poprawnego językowo i stylistycznie przekładu na język polski. – Uczeń poznaje obyczaje biesiadne w Grecji oraz Rzymie i potrafi rozpoznać je w lekturach pozaszkolnych.
18.	<ul style="list-style-type: none"> – Zdania pytajne zależne – Consecutio temporum. – Fragment z dzieła Cycerona O rzeczypospolitej (De re publica). – Dobro wspólne a zło społeczne. 	<ul style="list-style-type: none"> – Objasnienie pojęcia zdania pytajnego niezależnego i zależnego. – Zapoznanie z budową zdania pytajnego zależnego oraz z użyciem coniunctiwu. – Utrwalenie rozumienia zasad consecutio temporum. – Ćwiczenie umiejętności tłumaczenia zdań pytajnych zależnych ze zwróceniem uwagi na zasadę consecutio temporum. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie pojęcie zdania pytajnego zależnego. – Uczeń rozumie i zapamiętuje zasadę consecutio temporum. – Uczeń nabywa umiejętności tłumaczenia i analizowania zdań pytajnych zależnych, rozumiejąc zasadę consecutio temporum. – Uczeń rozpoznaje rodzaje zdań podrzędnych poznanych wcześniej (zdania względne, celowe [ut finale, ut obiectivum], warunkowe,

		<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie rozróżniania zdań pytajnych i przydawkowych (względnych). – Wspomaganie samodzielnej pracy uczniów nad tłumaczeniem tekstu. – Uczenie formy dyskusji na temat wynikający z treści tekstu. 	<p>pytajne zależne).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń doskonali umiejętności analizowania i tłumaczenia tekstu, pamiętając zasadę consecutio temporum. – Uczeń bierze udział w dyskusji nad uniwersalnym problemem dobra wspólnego i tego, co mu zagraża.
19.	<ul style="list-style-type: none"> – Cum historicum, cum causale, cum temporale. – Wróżbiarstwo w Grecji i Rzymie. 	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie zasad consecutio temporum z wprowadzeniem zdań czasowych i przyczynowych ze spójnikiem cum. – Wspomaganie pracy uczniów w samodzielnym tłumaczeniu tekstu. – Zapoznanie ze zjawiskiem społecznym, jakim było wróżbiarstwo w Grecji i Rzymie oraz racjonalistycznym stosunkiem Cycerona do wróżenia. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń utrwalił znajomość zasady consecutio temporum. – Uczeń potrafi rozróżnić i tłumaczyć zdania czasowe i przyczynowe ze spójnikiem cum. – Uczeń doskonali umiejętności poprawnego stylistycznie tłumaczenia tekstu. – Uczeń poznaje istotę wróżbiarstwa antycznego i stosunek do niego ludzi wykształconych.
20.	<ul style="list-style-type: none"> – Czasowniki volo, nolo, malo. – Co to jest „pieska filozofia”, czyli o cynikach. 	<ul style="list-style-type: none"> Zapoznanie uczniów z odmianą czasowników volo, nolo, malo. – Zwrócenie uwagi na formę zakazu (noli, nolite z infinitiwem). – Ułatwienie zapamiętania odmiany czasowników volo, nolo, malo przez wskazanie na regularność ich odmiany poza czasem teraźniejszym. – Ćwiczenie poprawnych form koniugacyjnych volo, nolo, malo. – Ćwiczenie poprawnego pod względem gramatycznym i rzeczowym tłumaczenia zdania 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje i zapamiętuje odmianę volo, nolo, malo w praesens i innych czasach. – Uczeń potrafi rozpoznać w zdaniach różne formy czasowników volo, nolo, malo oraz tworzyć formy tych czasowników odpowiednio do potrzeb (tabele, zdania itp.). – Uczeń doskonali umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego, (np. wychwytyjąc istotę anegdotycznej treści). – Uczeń ćwiczy rytmiczną recytację wiersza łacińskiego

		<p>łacińskiego.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ćwiczenie rytmicznego czytania wierszowanych sentencji łacińskich (heksametr i pentametr). – Zapoznanie uczniów z ważnymi przedstawicielami filozofii cynickiej oraz istotą ich etyki. 	<p>(heksametru, pentametru).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapoznaje się z filozofią cynicką.
21.	– Teatr w Grecji.	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów ze znaczeniem teatru w Grecji: a) geneza teatru jako ważnego elementu obrzędów ku czci Dionizosa; b) agon tragediowy i twórcy tragedii; c) organizacja przedstawień teatralnych; d) geneza teatru jako budowli. <p>Najważniejsze teatry greckie. Teatry rzymskie – przyczyny różnic w ich konstrukcji w porównaniu z greckimi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje rolę i znaczenie teatru w życiu religijnym i społecznym w Grecji. – Uczeń poznaje genezę teatru jako miejsce agonu tragediowego. – Uczeń poznaje genezę teatru jako budowli, potrafi wymienić przykłady takich budowli. – Uczeń zna różnice między teatrem greckim i rzymskim.
22.	<ul style="list-style-type: none"> – Participium praesentis activi. – Participium zastępujące zdanie podrzędne. – Składnia imion miast. – Wyroczenia delficka i jej rola w historii Grecji. – Religijność grecka. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów ze sposobem tworzenia i odmianą participium praesentis activi (p.p.a.) czasowników I–IV koniugacji. – Zwrócenie uwagi na stosunek p.p.a. do orzeczenia zdania. – Ukazanie równorzędności p.p.a. ze zdaniem okolicznikowym (czynność wyrażona przez p.p.a. dokładnie odpowiada czynności wyrażonej zdaniem okolicznikowym). – Wskazanie pochodzenia wyrazów typu: agent, 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapamiętuje (utrwała) sposób tworzenia i odmianę participium praesentis activi(p.p.a.). – Uczeń rozumie pochodzenie wyrazów typu agent, laborant. – Uczeń rozumie funkcję participium w zdaniu. – Uczeń zapamiętuje zasady składni imion miast i potrafi zastosować je w praktyce. – Uczeń rozumie budowę Zapożyczeń z łacińskich form participium praesentis activi funkcjonujących w języku polskim. – Uczeń poprawnie tłumaczy tekst pod kierunkiem nauczyciela i samodzielnie.

		<p>laborant itd.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zaznajomienie uczniów z charakterystyczną dla języka łacińskiego bez przyimkową składnią imion miast. – Czuwanie nad samodzielną pracą uczniów przy tłumaczeniu tekstu. – Zaznajomienie uczniów ze znaczeniem wychowawczym (kształtowanie moralności) społecznym i politycznym wyroczni w Delfach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie istotną rolę wyroczni delfickiej w dziejach kultury greckiej.
23.	<ul style="list-style-type: none"> – Zwrot ablativus absolutus. – Wojny perskie. – Persowie Ajschylosa. 	<ul style="list-style-type: none"> -Przypomnienie sposobu tworzenia participiów: particium praesentis activi oraz participium perfecti passivi. – Zapoznanie ze zwrotem ablativus absolutus (abl. abs.) i sposobami jego tłumaczenia. – Utrwalenie umiejętności rozpoznawania i tłumaczenia zwrotu ablativus absolutus. – Zapoznanie uczniów z oddziaływaniem wypadków historycznych (wojna z Persami) na literaturę i sztukę. – Pokazanie niezwyklej koncepcji tragedii Persowie Ajschylosa i zdolności autora wczuwania się w tragiczne położenie wroga. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznał sposób tworzenia i tłumaczenia zwrotu ablativus absolutus. – Uczeń utrwala rozpoznawanie i sposób tłumaczenia abl. abs. w zdaniu. – Uczeń zapoznaje się z treścią tragedii Persowie Ajschylosa i sposobem eksploatacji aktualnych wydarzeń jako tematu sztuki. – Uczeń dostrzega istotne wartości tragedii Ajschylosa, jako jedne z najtrudniejszych, ale wysokich wyznaczników śródziemnomorskiej cywilizacji (stosunek do wroga).
24.	<ul style="list-style-type: none"> – Gerundivum jako przydawka. – Znaczenie szkoły Pitagorasa w dziejach filozofii greckiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaznajomienie ze sposobem tworzenia gerundivum od czasowników I–IV koniugacji. – Zaznajomienie ze sposobem tłumaczenia gerundivum jako przydawki. – Doskonalenie techniki i analizy rzeczowej tekstu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń opanował sposób tworzenia i tłumaczenia gerundivum. – Uczeń zna i rozróżnia wszystkie participia i sposób ich tłumaczenia. – Uczeń rozróżnia kilka sposobów wyrażenia celu

			<p>(np. Multi convenerant ad ludos spectandos; ludos spectatum; ut ludos spectarent).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie pojęcie antonimów i zapamiętuje słowa o przeciwnym znaczeniu. – Uczeń rozumie różnicę między przekładem dosłownym a poprawnym językowo i stylistycznie. – Uczeń rozumie doniosłość odkryć Pitagorasa w nauce i muzyce europejskiej. – Uczeń rozumie wartość sztuki milczenia-słuchania w życiu codziennym, zawodowym, artystycznym. – Uczeń rozumie potrzebę refleksji nad własnym zachowaniem w różnych sytuacjach życiowych.
25.	<ul style="list-style-type: none"> – Gerundium. – Zaimki hic, ille, iste, ipse. – Wybrane sentencje z dzieł (np. Seneki, Cyserona) o dążeniu do mądrości. – Kształcenie, wiedza i mądrość. Miara klasyczna. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaznajomienie uczniów ze sposobem tworzenia gerundium, jego użyciem i sposobem tłumaczenia. – Zapoznanie uczniów z odmianą zaimków wskazujących. – Kierowanie przekładem tekstu i jego analizą gramatyczną i rzeczową. – Ćwiczenie rytmicznego czytania heksametru i pentametru. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń odróżnia gerundium i gerundivum; potrafi tłumaczyć obydwie formy w kontekście zdaniowym. – Uczeń zna odmianę zaimków wskazujących i rozróżnia je w tekście. – Uczeń umie analizować zdanie pod względem gramatycznym i leksykalnym. – Uczeń zyskuje uporządkowaną wiedzę na temat procesu i etapów kształcenia w szkole rzymskiej. – Uczeń rozumie, na czym powinien polegać jego własny rozwój intelektualny i duchowy.
26.	<ul style="list-style-type: none"> – Coniugatio periphrastica passiva. – Dzieło Cyserona i kształcenie retoryczne w Rzymie. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z coniugatio periphrastica passiva. – Doskonalenie techniki przekładu i analizy rzeczowej tekstu. – Zaznajomienie ze sposobem kształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń dostrzega konstrukcję wyrażającą konieczność i zna technikę tłumaczenia coniugatio periphrastica passiva. – Uczeń rozumie różnicę między przekładem

		<p>mówcy-polityka (osoby publicznej) w starożytnym Rzymie.</p>	<p>filologicznym a literackim.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje istotę i rolę kształcenia retorycznego w Rzymie. – Uczeń potrafi ocenić rolę wykształcenia u osób publicznych decydujących o życiu społecznym (w antyku i współczesności). – Uczeń jest świadomy odpowiedzialności instytucji państwowych za poziom kształcenia w społeczeństwach współczesnych. – Uczeń rozumie odpowiedzialność osób publicznych za wypowiedziane słowo. – Uczeń wyrabia sobie zdanie na temat odpowiedzialności za kształcenie własne.
27.	<ul style="list-style-type: none"> – Czasownik eo, ire, ii, itum i złożenia. – Czasownik fio, fieri, factus sum. – Jak czytać i co czytać – porady autorów starożytnych i współczesnych. – O bibliotekach w Grecji i Rzymie. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z odmianą czasownika eo, ire, ii, itum w praesens. – Analizowanie zdania z użyciem różnych form czasownika eo. – Przećwiczenie z uczniami rozpoznawania form czasownika eo w różnych czasach i trybach oraz homonimów podobnych m.in. do form czasownika ire. – Przypomnienie uczniom czasowników złożonych ze znanymi przyimkami (np. venio) i przećwiczenie tworzenie form złożonych z czasownika eo. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje i zapamiętuje odmianę czasownika eo i fio. – Uczeń rozpoznaje formy czasownika eo i fio w różnych czasach i trybach w oderwaniu i w kontekście. – Uczeń zapamiętuje znaczenia czasowników złożonych z eo i przedrostków (znając znaczenia przyimków). – Uczeń potrafi samodzielnie tłumaczyć i analizować pod względem rzeczowym tekst ciągły. – Uczeń poznaje metodę uważnego czytania, rozwija umiejętność wyboru wartościowej

		<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z odmianą czasownika <i>fero</i>. – Usprawnianie techniki tłumaczenia tekstu ciągłego i dbanie o poprawny styl przekładu tekstu. – Doskonalenie kultury dyskusji nad treścią tekstu. – Ćwiczenie rytmicznego czytania dystychu elegijnego. – Zapoznanie uczniów z powstaniem oraz rozwojem bibliotek i czytelnictwa w Grecji i Rzymie. 	<p>literatury, potrafi robić notatki z czytanej lektury.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń przeprowadza apologię czytelnictwa (w sposób dowolny). – Uczeń doskonali umiejętność rytmicznego czytania dystychu elegijnego. – Uczeń zapoznaje się z powstaniem oraz rozwojem bibliotek i czytelnictwa w Grecji i Rzymie.
28.	<ul style="list-style-type: none"> – Czasownik <i>fero</i> i <i>composita</i>. – <i>Domena</i> polityki, <i>domena</i> religii na przykładzie fragmentu Ewangelii według Św. Marka. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z osobliwościami odmiany czasownika <i>fero</i>. – Wyćwiczenie umiejętności rozpoznawania i tworzenia różnych form czasownika <i>fero</i> i jego złożzeń. – Zwrócenie uwagi na zapożyczenia czasownika <i>fero</i> i jego złożenia w języku polskim (i innych językach europejskich). – Przeprowadzenie analizy rzeczowej fragmentu tekstu ewangelicznego z koniecznym komentarzem. – Kształcenie umiejętności wyrażania własnego zdania na temat powinności człowieka: jako obywatela i jako osoby. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapamiętuje odmianę czasownika <i>fero</i> w <i>praesens</i> i <i>pass</i>. – Uczeń rozpoznaje i tworzy różne formy czasownika <i>fero</i> i jego złożzeń. – Uczeń potrafi dostrzec źródło słów łacińskich (od czasownika <i>fero</i> i jego złożzeń) w wyrazach polskich oraz w innych językach europejskich. – Dzięki analizie i komentarzom uczeń zdobywa przygotowanie do czytania i rozumienia tekstu biblijnego. – Uczeń wypowiada się na temat powinności człowieka: jako obywatela i jako osoby.
29.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Verba deponentia</i> I–IV koniugacji. – „Poznaj samego siebie”, czyli 	<ul style="list-style-type: none"> – Powtórzenie i utrwalenie wiadomości na temat strony biernej. – Przypomnienie poznanych już czasowników z 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozpoznaje formy strony biernej. – Uczeń potrafi tłumaczyć formy deponencyjów. – Uczeń nabywa coraz większej biegłości w

	<p>sokratejska antropologia i etyka.</p>	<p>grupy verba deponentia.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Poszerzenie zasobu słownictwa z zakresu verba deponentia. – Uzupełnienie wiadomości o participiach tworzonych od verba deponentia. – Doskonalenie umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego z zawartymi w nim konstrukcjami składniowymi oraz z verba deponentia. – Ułatwienie zapamiętywania słówek dzięki wiadomościom ze słowotwórstwa (czasowniki złożone). – Zapoznanie z poglądami Sokratesa na temat wiedzy i dobra oraz niewiedzy i zła moralnego jako ważnymi ogniwami psychologicznej i filozoficznej wiedzy o człowieku (w starożytności i dziś). 	<p>tłumaczeniu zdań łacińskich złożonych współrzędnie i podrzędnie.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie problematykę filozoficzną zawartą w tekście o Sokratesie. – Uczeń potrafi wypowiedzieć się (ustnie lub w formie pisemnej) na poruszony na lekcji temat.
30.	<ul style="list-style-type: none"> – Verba deponentia I–IV koniugacji. – „Poznaj samego siebie”, czyli sokratejska antropologia i etyka. 	<ul style="list-style-type: none"> – Przypomnienie poznanych już czasowników z grupy verba deponentia. – Poszerzenie zasobu słownictwa z zakresu verba deponentia. – Uzupełnienie wiadomości o participiach tworzonych od verba deponentia. – Doskonalenie umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego z zawartymi w nim konstrukcjami składniowymi oraz z verba deponentia. – Ułatwienie zapamiętywania słówek dzięki wiadomościom ze słowotwórstwa. – Zapoznanie z poglądami Sokratesa na temat wiedzy i dobra oraz niewiedzy i zła moralnego jako ważnymi ogniwami psychologicznej i 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozpoznaje formy strony biernej. – Uczeń potrafi tłumaczyć formy deponencjów. – Uczeń nabywa coraz większej biegłości w tłumaczeniu zdań łacińskich złożonych współrzędnie i podrzędnie. – Uczeń rozumie problematykę filozoficzną zawartą w tekście o Sokratesie. – Uczeń potrafi wypowiedzieć się (ustnie lub w formie pisemnej) na poruszony na lekcji temat.

		filozoficznej wiedzy o człowieku (w starożytności i dziś).	
31.	<ul style="list-style-type: none"> – Verba semideponentia I–IV koniugacji. – Verba defectiva. – O odpowiedzialności ludzi władzy za sytuację w państwie (np. Cicero, De officiis). 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z grupą czasowników zwanych verba semideponentia i verba defectiva oraz ze sposobem ich tłumaczenia. – Wyćwiczenie rozpoznawania i tworzenia form czasowników oraz ich użycia w zdaniu. – Powtórzenie i utrwalenie a.c.i., n.c.i. oraz czasowników złożonych. – Doskonalenie techniki tłumaczenia i poprawności językowej oraz stylistycznej pisemnego przekładu tekstu. – Poprowadzenie dyskusji (lub innej formy lekcji) nad cechami koniecznymi dla administratora dobrem publicznym. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapamiętuje formy podstawowe czasowników z niewielkiej grupy verba semideponentia i defectiva. – Uczeń potrafi prawidłowo tłumaczyć różne formy tych czasowników w zdaniu i w oderwaniu od kontekstu. – Uczeń potrafi przetłumaczyć tekst i nadać mu właściwą formę w języku polskim. – Uczeń wypowiada się (ustnie lub pisemnie) na temat wymagań, jakie powinno się stawiać kandydatowi na stanowisko publiczne.
32.	<ul style="list-style-type: none"> – Zdania skutkowe, zdania podmiotowe. – Sprzeczności i trudności systemu demokratycznego. – Arystydes Sprawiedliwy i ostracyzm. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaznajomienie uczniów z budową zdań skutkowych i podmiotowych. – Nauczanie rozróżniania rodzajów zdań podrzędnych ze spójnikiem ut. – Doskonalenie umiejętności tłumaczenia tekstu i poprawnego stylistycznie przekładu pisemnego. – Wykorzystanie przykładu osobowości Arystydesa i jego losu jako modelu człowieka w roli publicznej. – Zorganizowanie dyskusji panelowej na temat wartości i słabości systemu demokratycznego. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie budowę zdań skutkowych i podmiotowych. – Uczeń potrafi rozróżnić i zastosować właściwy czasconiunctiwu w zdaniach podrzędnych ze spójnikiem ut. – Uczeń rozumie budowę czasowników złożonych i zjawisko przegłosu. – Uczeń potrafi samodzielnie lub z pomocą nauczyciela przetłumaczyć tekst z rozbudowanymi zdaniami złożonymi. – Uczeń, zapoznając się z postacią i kolejami życia

			<p>Arystydesa, potrafi docenić postawę odpowiedzialności w życiu publicznym.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczeń rozumie mocne oraz słabe strony demokracji <p>i wypowiada się na ich temat, korzystając z wiedzy zdobytej na lekcji języka łacińskiego i historii.</p>
33.	– Medycyna grecka.	– Zapoznanie uczniów z krótką historią medycyny greckiej jako podstawowego ogniwa medycyny europejskiej.	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje w zarysie dzieje medycyny greckiej i jej związku z religią i filozofią. – Uczeń rozumie bezpośredni związek medycyny starożytnej z nowożytną i współczesną. – Uczeń rozumie aktualność etyki hippokratejskiej.
34.	<ul style="list-style-type: none"> – Stopniowanie przymiotników. – Tworzenie i stopniowanie przysłówków. – Ablativus comparativus. – Genetivus partitivus. – Przyjemność o wielu obliczach: wybrane zagadnienie z dziedziny etyki (np. przyjemność – voluptas – w ujęciu różnych szkół filozoficznych). 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z zasadami stopniowania regularnego przymiotników i przysłówków. – Wyćwiczenie odmiany przymiotnika w stopniu wyższym. – Ćwiczenie umiejętności rozpoznawania i tłumaczenia przymiotników oraz przysłówków w stopniu wyższym i najwyższym w zdaniu i w oderwaniu od kontekstu. – Zapoznanie uczniów ze stopniowaniem nieregularnym przymiotników i przysłówków. – Wyćwiczenie rozumienia składni ablativus comparativus, genetivus partitivus. – Objaśnienie zakresu znaczeniowego kluczowych wyrazów tekstu filozoficznego (np. voluptas, libido). 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zna zasady stopniowania przymiotników i przysłówków. – Uczeń potrafi odmieniać przymiotnik w stopniu wyższym. – Uczeń rozumie i poprawnie tłumaczy składnię ablativus comparativus i genetivus partitivus. – Uczeń doskonali swoje umiejętności tłumaczenia i przekładu tekstu filozoficznego. – Uczeń poznaje stanowiska filozofów greckich na temat przyjemności. – Uczeń poznaje stanowisko psychologii humanistycznej na temat przyjemności. – Uczeń wyrabia sobie własny pogląd na temat skutków osobowościowych i społecznych wywołanych przez życie na poziomie impulsywnym.
35.	<ul style="list-style-type: none"> – Liczebniki główne i porządkowe. – Kalendarz juliański i gregoriański. 	– Zebranie i utrwalenie liczebników głównych i porządkowych od 1 (uczniowie poznali je, numerując poszczególne jednostki tematyczne	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń systematyzuje wiadomości na temat liczebników głównych i porządkowych. – Uczeń zapamiętuje odmianę liczebników 1–3.

		<p>i lekcyjne).</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie z odmianą liczebników głównych 1–3. – Ćwiczenie odczytywania liczebników w formie słownej z formy cyfrowej rzymskiej oraz zapisywanie formy cyfrowej na podstawie słownej. – Ćwiczenie użycia ablatiwu temporis i accusatiwu trwania w czasie wyrażonych przez liczebniki. – Zapoznanie uczniów z formami wyrażania wieku życia. – Zapoznanie uczniów z historią kalendarza i nazewnictwa dni oraz miesięcy w różnych językach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń potrafi odczytać daty słowne i cyfrowe. – Uczeń potrafi użyć w zdaniu ablativus temporis wyrażony przez liczebniki. – Uczeń potrafi określić po łacinie okresy życia i porę dnia. – Uczeń rozumie różnicę między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim. – Uczeń zapamiętuje przysłowia i sentencje związane z liczebnikami. – Uczeń poznaje pochodzenie nazw dni tygodnia oraz miesięcy w różnych językach.
36.	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie materiału językowego. – Sztuka zapamiętywania i ćwiczenie pamięci (np. fragment dzieła Kwintyliana Institutio oratoria). – Najstarsze formy mnemotechniczne stosowane przez pieśniarzy przedhomeryckich (ludowa twórczość ustna). – Ćwiczenie pamięci jako cel edukacji w szkole starożytnej. – Czym jest pamięć jak ją ćwiczyć? 	<ul style="list-style-type: none"> – Dokonanie podsumowania dotychczasowej nauki. – Sprawdzenie i nagrodzenie uczniów za wykazane walory literackie w przekładzie tekstu łacińskiego. – Przeprowadzenie analizy rzeczowej i interpretacji przetłumaczonego tekstu (np. z dziedziny retoryki lub dydaktyki). – Zapoznanie uczniów ze zjawiskiem mnemotechniki i ustnej twórczości w epoce przedliterackiej. – Podsumowanie celu i sensu uczenia się języka łacińskiego i uczenia się w ogóle. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poprawnie tłumaczy fragment tekstu z dziedziny pedagogiki starożytnej. – Uczeń dokonuje analizy kluczowych pojęć tekstu. – Uczeń dowiaduje się, że przed poznaniem pisma twórczość prozaiczna i poetycka miała formę ustną, opierała się tylko na pamięci. – Uczeń wie, w jaki sposób zapamiętywano teksty opowieści przekazywanych ustnie. – Uczeń rozumie, dlaczego w szkołach greckich i rzymskich jednym z głównych celów edukacji było ćwiczenie pamięci. – Uczeń rozumie, że zapamiętywanie jest sztuką dającą się ćwiczyć i doskonalić.

37.	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie materiału językowego. – List do Lucyliusza L.A. Seneki jako egzemplifikacja stylu retorycznego. – O czasie według Greków: Chronos i Kairós. 	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie przerobionego materiału gramatycznego (np. odmiana fero, fio; stopniowanie przymiotników i przysłówków; a.c.i., n.c.i.). – Sprawdzenie i nagrodzenie uczniów za wykazane walory literackie w przekładzie tekstu łacińskiego. – Wskazanie uczniom, jak badać tekst pod kątem jego walorów retorycznych. – Wskazanie, jak świadomie konstruować wypowiedź w dobrym stylu. – Sprawdzenie, na ile uczeń rozumie zakres greckich pojęć chronos i kairós (jednostajny wpływ czasu a moment decyzji ważnej dla sensu życia). 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń utrwała poznany poprzednio materiał. – Uczeń zauważa gnomiczność zdań listu. – Uczeń zapamiętuje zdania gnomiczne (sentencje) listu. – Uczeń przekłada tekst na język polski zgodnie z podstawowymi wymogami.
38.	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie materiału językowego. – Ad Mare Tiberiadis. – O symbolach starochrześcijańskich. 	<ul style="list-style-type: none"> – Utrwalenie przerobionego materiału gramatycznego. – Zaznajomienie uczniów z przekładem greckiego tekstu nowotestamentowego na język łaciński zwanym Wulgatą. – Zwrócenie uwagi na różnice składniowe późnej łaciny w stosunku do zasad klasycznych (zdanie ze spójnikiem quia zamiast a.c.i.). – Objasnienie symboli chrześcijańskich trwale funkcjonujących od starożytności do dzisiaj. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń utrwała poznany poprzednio materiał. – Uczeń rozumie przyczyny pojawienia się symboli w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. – Uczeń rozumie, co oznaczają symbole występujące w ikonografii dawnej i współczesnej.
		Wybór tekstów	
I.	<p>Gaius PliniusCaecilius Secundus:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Epistula ad Maximum – Epistula ad Tacitum 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z przykładami listów Pliniusza pisanych do adresatów rzeczywistych z uwzględnieniem ich literackiego charakteru. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapoznaje się z przykładami epistolografii rzymskiej. – Uczeń poznaje główne idee listu do Maksymusa i Tacyta.

		<ul style="list-style-type: none"> – Wyeksponowanie moralnej wymowy listu do Maksymusa przejawiającej się w: <ul style="list-style-type: none"> a) rozumieniu roli administratora podbitego kraju jako stróża dorobku duchowego i materialnego Greków; b) rozumieniu przez autora Greków jako ludzi wolnych pomimo braku swobód politycznych. – Wyeksponowanie moralnej wymowy listu do Tacyta przejawiającej się w: <ul style="list-style-type: none"> a) facta avunculi; b) sposobie zyskiwania sławy. – Ukazanie (przedyskutowanie) współczesnego rozumienia pojęć sławy i cnoty, czynu godnego pochwały. 	<ul style="list-style-type: none"> – Z lektury listu do Maksymusa uczeń poznaje rzymski sposób zarządzania prowincją i stosunek elity rzymskiej do podbitej Grecji. – Na podstawie listu do Tacyta uczeń konfrontuje rzymskie i współczesne rozumienie pojęcia sławy, popularności, sukcesu, nieśmiertelności itd.
II.	<p>Caius Iulius Caesar:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Commentariorum de bello Gallico libri De Galliae partibus I 1 De Gallorum moribus VI 12–16, 19 De Germanorum moribus VI 21–23 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z pisarstwem historycznym Cezara jako zapiskami zdarzeń najnowszych w formie zwięzłej, bez ozdób retorycznych. – Zapoznanie uczniów z opisem obyczajów Galów i Germanów jako źródłem historycznym dla dziejów ludów celtyckich i germańskich. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapoznaje się ze stylem Cezara pozornie prostym, w rzeczywistości z wysoce przemyślana formą i odpowiednim doborem słów. – Uczeń zapoznaje się z jednym z głównych świadectw historycznych dotyczących pierwotnych obyczajów dwóch ważnych ludów europejskich.
III.	<p>Lucius Annaeus Seneca:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Epistula ad Lucilium VII De ludis gladiatoriiis 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z: <ul style="list-style-type: none"> a) genezą walk gladiatorских i kategoriami gladiatorów; b) psychologiczną reakcją widowni amfiteatru na widowiska; c) wymową moralną listu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje pochodzenie walk gladiatorских, wywodzących się z ofiary religijnej, oraz z kategoriami gladiatorów. – Uczeń poznaje rodzaje walk na arenie i reakcję uczestniczącego w nich tłumu oraz stosunek elity rzymskiej do igrzysk. – Uczeń dostrzega podobieństwa i różnice w

			reakcji widowni na niektórych widowiskach w starożytności i dzisiaj.
IV.	<p>Marcus Tullius Cicero:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Oratio in Catilinam prima 1–2, 4, 9, 16, 17, 23, 33 – De finibus bonorum et malorum Amor scientiae V 18 (48–50); 19 (50) – De officiis De finitio decori I 98 Reverentia et verecundia I 99 Appetitus et ratio I 101–103a Ludus et iocus I 103b – 104 De variis hominum societatis gradibus I 53–58 frg. – De legibus Nosce te ipsum I 58–59 frg. – Tusculanae disputationes Tyrannus ipse iudicavit, quam esset beatus 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie uczniów z Ciceronem jako mówcą i autorem pism filozoficznych. – Przeprowadzenie analizy tekstów Cicerona o różnorodnej tematyce etycznej dla uchwycenia ich myśli przewodniej i wielorakiej interpretacji (psychologicznej, etycznej, estetycznej, filozoficznej [antropologicznej], socjologicznej). 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń poznaje Cicerona jako mówcę i autora pism filozoficznych: a) poznaje konstrukcję mowy i jej środki ekspresywne; b) poznaje różnorodność tematyczną czytanych fragmentów z rozpraw filozoficznych; c) rozumie potrzebę głębszej refleksji nad pytaniami zawartymi w tekście filozoficznym.
V.	<p>Titus Livius Patavinus:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ab urbe condita libri Brutus I 56 Secessio plebis II 32–33 Hannibal XXI 4 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaznajomienie uczniów z dziełem historycznym Tytusa Liwiusza, jego walorami językowymi i sposobem narracji. – Zaznajomienie ucznia ze sposobem portretowania bohatera w dziele Tytusa Liwiusza. – Zaznajomienie z myślą społeczną dzieła Liwiusza, której źródłem jest grecka filozofia z 	<ul style="list-style-type: none"> – Uczeń zapoznaje się z Tytusem Liwiuszem, autorem historii Rzymu czasów republiki oraz z fragmentami jego dzieła jako egzemplifikacją języka, sposobu narracji i portretowania bohatera.

		jej pojęciem Jedności kosmosu.	
VI.	Scriptores Poloni Andreas Fricius Modrevius: – De Republicae mendanda Qui finis sit rei publicae. Martinus Cromerus: – Poloniasive de situ... De moribus Polonorum	– Zaznajomienie z myślą społeczno-polityczną Andrzeja Frycza Modrzewskiego: relacje jednostki wobec społeczeństwa i państwa wobec obywatela, cel i sens istnienia państwa. – Wskazanie formacji intelektualnej Modrzewskiego według myśli starożytnej (m.in. Arystotelesa, Cycerona, Liwiusza). – Zaznajomienie z fragmentem rozprawki Marcina Kromera o Polsce i Polakach oraz ich obyczajach, pisanej dla czytelnika Europy zachodniej.	– Uczeń poznaje myśl społeczno- -polityczną Andrzeja Frycza Modrzewskiego (m.in. dobro obywateli jest celem i sensem istnienia państwa; świadomość moralna obywateli – miarą siły i wartości państwa). – Dzięki uzyskanej dotychczas wiedzy uczeń rozpoznaje źródła myśli społecznej Andrzeja Frycza Modrzewskiego. – Uczeń we fragmencie rozprawy Marcina Kromera zapoznaje się z pierwszym (łacińskim) opisem Polski, jej ustroju i jej obyczajów, głównie z pozytywną charakterystyką Polaków (m.in. z powszechną chęcią zdobywania wiedzy). – Uczeń konfrontuje charakterystykę Polaków Kromera z własną obserwacją i wiedzą na ten temat.
VII.	Caius Valerius Catullus: – Carmina 51, 5, 87, 109, 72, 75, 92, 70, 85, 8	– Zapoznanie ze sposobem czytania wierszy Katullusa. – Kierowanie analizą i tłumaczeniem utworów. – Na podstawie przeprowadzonej analizy cyklu wierszy Katullusa dokonanie wspólnej z uczniami interpretacji pojęcia „miłość”.	– Uczeń radzi sobie z metrycznym czytaniem wierszy Katullusa. – Uczeń umie tłumaczyć i analizować wybrane wiersze Katullusa. – Z pomocą komentarza uczeń przeprowadza analizę miłości.
VIII.	Publius Ovidius Naso: – Tristia IV 10 – Metamorphoses I: Prooemium I 1–4 Natus homo est I 76–88	– Zapoznanie z poezją elegijną Owidiusza na podstawie fragmentu Tristia VI 10 oraz poezją epicką na podstawie fragmentów z Metamorfoz. – Przeprowadzenie analizy i interpretacji przeczytanych fragmentów.	– Uczeń przy pomocy komentarza i nauczyciela dokonuje tłumaczenia (przekładu artystycznego) wybranych fragmentów z dzieł Owidiusza. – Uczeń dostrzega w Owidiuszu archetyp poety-

	<p>De aurea aetate Argenteaproles Aënea et ferrea proles , De Orpheo et Eurydice – Ars amandi I 1–4, II 273–280, I 505, II 589–600 – Metamorphoses XV lamque opus exegi... 871–879</p>		<p>wygnańca, dla którego własny los staje się źródłem natchnienia poetyckiego (Tristia). – Uczeń odczytuje Metamorfozy jako epopeję mitycznych przemian, w których poeta odsłania tajemnicę świata i człowieka.</p>
IX.	<p>Quintus Horatius Flaccus: – Carmina: I 1, 9, 11, 14; II 3, 14; III 30 – Sermones I 1</p>	<p>Pokazanie i ćwiczenie sposobu czytania metrycznego pieśni Horacego. Przeanalizowanie pod kątem języka i treści wybranych pieśni Horacego. – Przeprowadzenie interpretacji wybranych pieśni (korzystając m.in. z pomocy komentarza, nauczyciel stosuje metody hermeneutyczne odczytania utworu poetyckiego, np. wg Paula Ricoeura).</p>	<p>– Uczeń utrwała sposób recytacji pieśni Horacego. – Uczeń przy pomocy szczegółowego komentarza dokonuje tłumaczenia (przekładu, parafrazy) pieśni Horacego. – Uczeń poznaje główne przesłanie poetyckie i dociera do najgłębszych (kontrastowych) tonów lirycznych pieśni. – Uczeń zauważa autonomiczność tekstu i jego niezależność od intencji autora, niepowtarzalny świat tekstu. – Uczeń poznaje poezję jako medium, przez które jedynie można zrozumieć siebie.</p>
X.	<p>Publius Vergilius Maro: – Aeneis I 1–11 Prooemium II 1–12 Aeneas de Troiae exitio Narrat IV De amore ardenti (frg.)</p>	<p>– Ukazanie powiązań epiki Wergiliusza z epopeją Homera (zależność losu bohatera od woli bogów). – Ukazanie odmienności ideałów u Wergiliusza i Homera (np. u Homera chodzi o zburzenie miasta, w Eneidzie – o założenie miasta). – Ukazanie nowego ideału bohatera – Pius Aeneas. – Ukazanie nowego zabarwienia lirycznego i romantycznego treści utworu.</p>	<p>– Uczeń poznaje Eneidę – epopeję rzymską jako opowieść o potędze przeznaczenia (przeznaczenie Rzymu), o bohaterze, którego istotą jest siła moralna (poczucie wyższego obowiązku wyznaczające niezbywalną cechę idealnego Rzymianina i dziedziczącego po nim Europejczyka). – Uczeń poznaje dzieje tragicznej miłości Dydony i Eneasza. – Uczeń dostrzega związki między bohaterem Eneidy</p>

			a bohaterem romantycznym i postromantycznym w literaturze polskiej (np. Dziady, Ludzie bezdomni).
XI.	Vir doctus Honoris causa doctor Honoris causa civis Dyplomy	– Uświadomienie uczniom aktualności i tradycji stosowania języka łacińskiego w tekstach dyplomów naukowych i honorowych.	– Na przykładzie dyplomów naukowych i honorowych uczeń poznaje możliwości wyrażania treści współczesnych w języku łacińskim oraz stosowne do tych celów słownictwo.
XII.	– Stabat Mater. Średniowieczna poezja religijna (program poetycko-muzyczny)	– Zapoznanie uczniów z łacińską liryką religijną XII–XIII w. (poezja) oraz sekwencją jako formą muzyczną. – Zapoznanie uczniów ze śpiewem chorału gregoriańskiego. – Zapoznanie uczniów z utworami muzycznymi późniejszych epok inspirowanymi sekwencjami średniowiecznymi. – Rozbudzenie zainteresowania i potrzeby kontaktu z muzyką o wysokich walorach estetycznych. – Zachęcenie do własnych przekładów wierszowanych.	– Uczeń poznaje poetycką i muzyczną twórczość religijną XII i XIII w. – Uczeń poznaje style i formy w muzyce religijnej średniowiecza, baroku, renesansu oraz czasów współczesnych. – Uczeń poznaje dzieło muzyczne i pogłębia (zmienia) swoją wrażliwość muzyczną. – Uczeń próbuje własnych sił w twórczości translatorskiej.
XIII.	– Dies irae. Średniowieczna poezja religijna (program poetycko-muzyczny)	– Zapoznanie uczniów z tekstem Dies irae jako przykładem łacińskiej liryki religijnej XIII w. (poezja) oraz z sekwencją jako formą muzyczną. – Rozbudzenie zainteresowania i potrzeb kontaktu z muzyką o wysokich walorach estetycznych: a) zapoznanie uczniów ze śpiewem chorału gregoriańskiego, b) zapoznanie z kompozycjami późniejszych epok	– Uczeń zapoznaje się z tekstem sekwencji Dies irae (tłumaczy ją samodzielnie z pomocą preparacji). – Uczeń poznaje i interpretuje symbolikę biblijną Starego i Nowego Testamentu zawartą w utworze Dies irae. – Uczeń poznaje style i formy w muzyce religijnej średniowiecza, klasycyzmu, romantyzmu oraz czasów współczesnych. – Uczeń poznaje dzieło muzyczne i pogłębia

		inspirowanymi sekwencjami średniowiecznymi. – Zachęcenie do własnych przekładów wierszowanych.	(zmienia) swoją wrażliwość muzyczną. – Uczeń próbuje własnych sił w twórczości translatorskiej.
XIV.	– Carmina Burana. świecka poezja średniowieczna	– Zapoznanie uczniów z łacińską liryką świecką m.in. ze zbioru Carmina Burana. – Zapoznanie uczniów z przykładem utworu łacińsko- -staro niemieckiego (Floret silva). – Zaznajomienie z przykładami twórczości świeckiej muzycznej według Clemencic Consort. – Zaznajomienie z adaptacją Carmina Burana – cantione sprofanae Carla Orffa. – Zachęcenie do tworzenia własnych przekładów.	– Uczeń poznaje przykłady poetyckiej i muzycznej twórczości świeckiej XII–XIII w. – Uczeń poznaje styl i charakterystyczne przykłady kompozycji trubadurów, truverów i minnesingerów. – Uczeń poznaje we fragmentach lub całości adaptację Carmina Burana Carla Orffa. – Uczeń poznaje dzieło muzyczne i pogłębia (zmienia) swoją wrażliwość muzyczną. – Uczeń próbuje własnych sił w translatoryce.

V. Procedury osiągnięcia celów. Formy i metody kształcenia.

Formy pracy

Aby osiągnąć założone cele edukacyjne i wychowawcze, ważne jest zastosowanie różnorodnych form pracy z uczniem. Mają one na celu wzbudzić zainteresowanie przedmiotem, jak również spowodować kształtowanie odpowiednich postaw.

Poniżej przedstawiam niektóre z form pracy z uczniem i ich zalety, co może zachęcić nauczycieli do stosowania ich na lekcjach:

1. Wykład, czyli prezentacja materiału przez nauczyciela – podstawą rzetelnego przekazania wiedzy uczniom jest dobre przygotowanie merytoryczne nauczyciela.
2. Indywidualna praca uczniów z tekstem – wdraża do samodzielnego uczenia się, kształtuje umiejętność rozumienia czytanego tekstu, analizowania i wyciągania wniosków.

3. Praca w grupach nad tekstem – może przybierać różne formy, np.:

a. Każda grupa otrzymuje do rozwiązania ten sam problem (gramatyczny lub tłumaczeniowy); wszyscy członkowie grupy uczestniczą w rozwiązaniu zadania, dzielą się spostrzeżeniami, umiejętnościami i wiedzą. Przedstawiciel grupy prezentuje rozwiązanie zadania. Taka metoda pracy powoduje, że uczniowie dzielą się rolami, dyskutują, uczą się odpowiedzialności za całą grupę i poznają zasady współpracy. Forma ta ma duże walory kształcące i wychowawcze, ma pozytywny wpływ na rozwój umysłowy uczniów słabszych, a uczniom dobrym daje motywację do pracy i kształci umiejętność dzielenia się wiedzą i pracy w zespole.

b. Każda grupa otrzymuje oddzielny problem do rozwiązania (gramatyczny lub tłumaczeniowy). W ten sposób rozwiązuje się większą liczbę zadań (np. tłumaczy się dłuższą partię tekstu). Przyspieszamy tym samym tempo pracy.

4. Praca z wykorzystaniem słowników, leksykonów, encyklopedii, komentarzy, czasopism popularno-naukowych.

V. Procedury osiągnięcia celów. Formy i metody kształcenia.

Formy pracy

Aby osiągnąć założone cele edukacyjne i wychowawcze, ważne jest zastosowanie różnorodnych form pracy z uczniem. Mają one na celu wzbudzić zainteresowanie przedmiotem, jak również spowodować kształtowanie odpowiednich postaw. Poniżej przedstawiam niektóre z form pracy z uczniem i ich zalety.

1. Wykład, czyli prezentacja materiału przez nauczyciela – podstawą rzetelnego przekazania wiedzy uczniom jest dobre przygotowanie merytoryczne nauczyciela.

2. Indywidualna praca uczniów z tekstem – wdraża do samodzielnego uczenia się, kształtuje umiejętność rozumienia czytanego tekstu, analizowania i wyciągania wniosków.

3. Praca w grupach nad tekstem – może przybierać różne formy, np.:

a. Każda grupa otrzymuje do rozwiązania ten sam problem (gramatyczny lub tłumaczeniowy); wszyscy członkowie grupy uczestniczą w rozwiązaniu zadania, dzielą się spostrzeżeniami, umiejętnościami i wiedzą. Przedstawiciel grupy prezentuje rozwiązanie zadania. Taka metoda pracy powoduje, że uczniowie dzielą się rolami, dyskutują, uczą się odpowiedzialności za całą grupę i poznają zasady współpracy. Forma ta ma duże walory kształcące i wychowawcze, ma pozytywny wpływ na rozwój umysłowy uczniów słabszych, a uczniom dobrym daje motywację do pracy i kształci umiejętność dzielenia się wiedzą i pracy w zespole.

b. Każda grupa otrzymuje oddzielny problem do rozwiązania (gramatyczny lub tłumaczeniowy). W ten sposób rozwiązuje się większą liczbę zadań (np. tłumaczy się dłuższą partię tekstu). Przyspieszamy tym samym tempo pracy na lekcji.

4. Praca z wykorzystaniem słowników, leksykonów, encyklopedii, komentarzy, czasopism popularno-naukowych (np. Tablice gramatyczne, „Nowy Filomata”, A.W. Mikołajczak, Łacina w kulturze polskiej, W. Kopaliński, Słownik mitów i tradycji kultury). Uczniowie przyzwyczajają się do zbierania informacji z różnych źródeł, analizowania ich, uświadamiają sobie rolę znajomości literatury łacińskiej w poznawaniu rzeczywistości.

5. Samodzielne przygotowanie przez uczniów wypowiedzi ustnych lub pisemnych związanych z tematyką analizowanych tekstów a dotyczącą kultury antycznej i jej recepcji w czasach nowożytnych i współczesnych.

6. Praca pod kierunkiem nauczyciela. Każdy uczeń pracuje samodzielnie nad rozwiązaniem zadania, ma możliwość korzystania z pomocy nauczyciela. Nauczyciel lepiej poznaje możliwości ucznia, życzliwe uwagi nauczyciela budzą zaufanie i poczucie własnej wartości u ucznia.

7. Pogadanka – jest to dialog o charakterze sokratycznym, rozmowa z uczniami na dany temat. Sprawdza on rozumienie przez uczniów przeczytanych treści lub prowadzi do rozumienia pewnych pojęć wynikających z analizy tekstów i zdobytej dotychczas wiedzy, zmusza uczestników do samodzielnej pracy umysłowej. Dobrze przygotowana i przeprowadzona pogadanka kształci umiejętność jasnego i poprawnego formułowania myśli, umiejętność argumentowania, kształtuje postawę krytyczną.

8. Zagadki i quizy – może to być ciekawa dla ucznia forma konkursu klasowego lub szkolnego wiedzy o kulturze antycznej (znajomości mitologii, historii, sztuki, muzyki, teatru, sportu, a także astronomii; również znajomości polskiej frazeologii, pełnej zwrotów pochodzenia mitologicznego). Przekazywanie treści kulturowych. Istotnym celem w trakcie uczenia języka łacińskiego jest rozwijanie wiedzy o kulturze

antycznej. Zadania dotyczące kultury powinny pojawiać się konsekwentnie w nawiązaniu do omawianych tekstów. Opracowując tematy wypowiedzi ustnych lub pisemnych, uczeń może też skutecznie przygotować się do pisania eseju wymaganego na maturze.

Metody

Metoda podająca – stosuje się ją w podawaniu materiału koniecznego do zapamiętania i definicji, w objaśnianiu terminologii czy informacji (z zakresu nauki o języku oraz kultury antycznej) zbyt trudnych do zdobycia przez ucznia.

Metoda praktyczna – stosuje się ją np. w ćwiczeniach, w przedstawieniu rezultatów pracy z tekstem, w dyskusji.

Metoda problemowa – stosuje się ją m.in. w pracy z tekstem (analiza), w opracowaniu tematu wymagającego zebrania dodatkowej literatury i własnego przemyślenia.

Metoda bezpośrednia – rzadziej praktykowana przy nauce języka łacińskiego, nie mniej jednak można stosować ją wtedy, gdy bez wstępnych objaśnień gramatycznych uczeń jest w stanie zrozumieć sens zdania dzięki kontekstowi.

Metoda ta kształtuje wycucie językowe i przygotowuje grunt dla właściwej analizy.

Metody analityczne

Schematy gramatyczne, syntaktyczne, metryczne.

Analiza gramatyczna zdania łacińskiego (hierarchia elementów zdaniowych; związki między wyrazami, funkcje różnych form wyrazów).

Analiza leksykalna: praca ze słownikami i leksykonami, sporządzanie słowniczka trudności, definiowanie pojęć, objaśnianie zwrotów frazeologicznych.

Analiza stylistyczna, figury i tropy, szyk wyrazów.

Analiza podstawowych form metrycznych w poezji łacińskiej (dystych elegijny).

Metody hermeneutyczne.

Elementy majeutyczno-erystyczne.

Dyskusja kierowana (w języku polskim).

Metoda hermeneutyczna (hermeneutyka humanistyczna) to metoda objaśniania tekstu. Według Schleiermachera jest to sztuka rozumienia. Właściwe zrozumienie każdego słowa, nie tylko napisanego, zakłada pewien wysiłek ze strony słuchającego (czytającego). Każde rozumienie języka jest rezultatem gramatycznej i psychologicznej interpretacji, której podstawą jest nie tylko wiedza, ale i intuicja. Według Diltheya (hermeneutyka filozoficzna) każde słowo, każde ludzkie wyrażenie należy zawsze do określonego kontekstu. Tylko w tym kontekście ujawnia ono swój sens. W danej sytuacji wyrażenie ma swój ścisły i zrozumiały sens (Herkules łeb urwał hydrze), jeżeli oderwiemy wyrażenie od konkretnej sytuacji (łeb urwał hydrze), jego sens staje się zagadkowy, wieloznaczny. Według Paula Ricoeura potrzeba interpretacji wynika z natury samego tekstu i jego immanentnej wieloznaczności. Cała droga rozumienia prowadzi od uchwycenia znaczenia słowa (dyskursu) do odniesienia owego znaczenia do własnej sytuacji egzystencjalnej odbiorcy tekstu. Interpretacja nie pyta o to, co i o czym pragnął powiedzieć sam autor tekstu, lecz co sam tekst mówi obiektywnie i do czego odnosi dla interpretującego. Według bowiem hermeneutyki filozoficznej tekst przemawia do czytelnika tylko wtedy, jeżeli to, co mówi, daje się odnieść do jego (czytelnika) sytuacji egzystencjalnej. Zatem nie chodzi „o czysto psychologiczne wnikanie w cudze życie psychiczne. Trzeba odkrywać i objaśniać tekst nie w relacji do autora, lecz pod kątem jego immanentnego znaczenia i rzeczywistości, którą prezentuje i odsłania. Metoda ma zastosowanie przy objaśnianiu zwłaszcza tekstu poetyckiego, mitologicznego, filozoficznego, biblijnego. Metoda hermeneutyczna jest w szkole potrzebna. Szkoła bowiem jest głównym kanałem, poprzez który kształtuje się powszechna opinia, gust czytelniczy, wiedza o literaturze, umiejętność wyjaśniania tekstu. Szkoła nie może być w tyle w stosunku do zdobyczy badań literackich. Majeutyka jest „nie tyle metodą nauczania, co metodą wspólnego z uczniem dochodzenia do prawdy. (...) Taka nauka musi mieć formę rozmowy; nie chodzi w niej o to, żeby rozmówcę przekonać, tzn. doprowadzić do takiego stanu, w którym nie znajdzie on kontrargumentów i będzie się czuł zmuszony przyjąć proponowaną też, lecz o to, żeby jasno uświadomił sobie, co i przedtem jakoś niejasno w nim drzemało, ale nie było rozbudzone, uświadomione.

Erystyka – sztuka prowadzenia sporów, dyskusowania, przekonywania.

Obydwie metody warto stosować w dyskusji, do której nauczyciel musi być rzetelnie i odpowiedzialnie przygotowany. Należy zaznaczyć, że na jednej lekcji przeplata się kilka metod. Zależy to od tematu i celów lekcji, jakie chcemy osiągnąć. Jakie metody zastosuje nauczyciel, będzie to zależęć od składu zespołu uczniowskiego, ich możliwości intelektualnych, własnych predyspozycji i możliwości organizacyjnych.

VI. Środki dydaktyczne

W realizacji programu nauczania i osiągnięcia założonych celów kształcenia niezbędne są różne środki dydaktyczne. Do podstawowych należy oczywiście podręcznik języka łacińskiego, słownik i gramatyka, które każdy uczeń powinien posiadać lub mieć do nich łatwy dostęp. Znacznym ułatwieniem jest podręcznik, w którym znaleźć może teksty z dziedziny kultury antycznej w języku polskim oraz barwne ilustracje odnoszące się do treści tekstów. Nauczyciel języka łacińskiego powinien dysponować dużym księgozbiorem dotyczącym nie tylko samego języka (słowniki, gramatyki, tablice gramatyczne) i kultury antycznej (leksykony, encyklopedie, opracowania historii starożytnej, dziejów literatury, sztuki i filozofii, monografie dotyczące szeroko pojętej kultury śródziemnomorskiej itp.), ale również pozycjami z późniejszego okresu kultury europejskiej po czasy współczesne, będącymi świadectwem ciągłej recepcji Antyku przez dzieje naszego kontynentu.

VII. Przewidywane osiągnięcia uczniów.

Uszczegółowienie zapisu w Podstawie programowej

1. Rozumienie i tłumaczenie (z wykorzystaniem słownika) oryginalnych tekstów łacińskich:

a. Uczeń opanował elementarne wiadomości konieczne przy tłumaczeniu i analizowaniu przy pomocy słownika oryginalnych tekstów łacińskich (sentencje, teksty preparowane, teksty ciągłe oryginalne, prozaiczne i poetyckie),

– umie poprawnie czytać tekst łaciński,

– w zakresie fleksji: rozpoznaje i umie określić formy rzeczownikowe i czasownikowe, zna paradygmaty odmian,

– w zakresie składni: rozpoznaje konstrukcje składniowe, umie wskazać związki międzywyrazowe,

b. Uczeń umie korzystać ze słownika łacińsko-polskiego oraz z podręcznika i gramatyki w pracy nad przekładem i analizą tekstów oryginalnych,

c. Uczeń opanował umiejętność posługiwania się wiadomościami według podanych uprzednio wzorów,

d. Uczeń umie dokonywać analizy i syntezy nowych dla niego zjawisk językowych,

e. Uczeń umie stawiać pytania do tłumaczonego tekstu i formułować odpowiedzi,

f. Uczeń doskonali sztukę zapamiętywania; zapamiętuje przysłowia i sentencje łacińskie.

2. Analizowanie, interpretowanie i komentowanie tekstów oryginalnych i w przekładach:

a. Uczeń potrafi analizować, interpretować i komentować teksty oryginalne i w przekładach,

b. Uczeń pamięta konieczne terminy, fakty, teorie naukowe, wykazuje pewien poziom rozumienia tych wiadomości, nie myli ich ani nie zniekształca przy analizowaniu i interpretowaniu tekstów,

c. Uczeń rozumie przeczytany i przetłumaczony tekst i potrafi wyciągnąć z niego odpowiednie wnioski,

d. Uczeń zdobywa umiejętność przekładu tekstu łacińskiego na język polski według reguł poprawności i klarowności językowej oraz estetyki wypowiedzi.

3. Operatywna znajomość gramatyki łacińskiej:

a. Uczeń zna części mowy i zasady ich przynależności do właściwego systemu fleksyjnego,

b. Uczeń rozpoznaje budowę słowotwórczą i fleksyjną wyrazów,

c. Uczeń posługuje się formami fleksyjnymi przy tworzeniu wypowiedzi w języku łacińskim,

d. Uczeń opanował budowę i szyk zdania łacińskiego:

– części zdania: podmiot, orzeczenie proste i złożone, dopełnienie bliższe i dalsze, przydawka przymiotnikowa, dopełniaczowa, przyimkowa, okolicznik,

– składnia: a.c.i., n.c.i., datives possessivus, ablatives absolutus, coniugatio periphrastica active I passiva, składnia przypadków (ablatives temporis, ablatives comparationis, genetivus partitivus),

e. Uczeń zna funkcje składniowe i semantyczne nieosobowych form czasownikowych (infinitivus, participia, gerundium, supinum),

f. Uczeń rozróżnia i tłumaczy zdania pojedyncze i współrzędnie złożone,

g. Uczeń rozróżnia i tłumaczy zdania podrzędnie złożone z orzeczeniem w indicatiwie i coniunctiwie; rozumie i stosuje zasady consecutio temporum.

4. Poprawne stosowanie w wypowiedziach wyrażień i terminów pochodzących z języków klasycznych:

a. Uczeń rozumie znaczenie wyrazów i wyrażień (np. bona fide, lege artis, argumentum ad hominem, uno animo),

b. Uczeń rozumie kontekst wypowiedzianego słowa i wyrażenia,

5. Wykorzystywanie znajomości języka łacińskiego do lepszego zrozumienia zjawisk językowych zachodzących w języku polskim i innych językach nowożytnych:

- a. Uczeń dostrzega związki między wyrazami łacińskimi a pochodzącymi od nich wyrazami języków obcych nowożytnych i języka polskiego,
- b. Uczeń rozumie wagę znajomości paradygmatów odmian w konfrontacji z językiem polskim i innymi językami,
- c. Uczeń dostrzega i rozpoznaje łacińskie konstrukcje składniowe występujące w językach nowożytnych (a.c.i., konstrukcje imiesłowowe, budowa zdania),
- d. Uczeń umie wykorzystać na lekcjach języków nowożytnych i innych przedmiotów wiedzę zdobytą podczas nauki języka łacińskiego,
- e. Uczeń zauważa zmienność znaczeń wyrazów i pojęć odnoszących się do różnych zjawisk społecznych i politycznych w ich historycznym rozwoju.

6. Poprawne formułowanie myśli i sądów:

- a. Uczeń rozumie i umie dobierać odpowiednie słownictwo w poprawnym formułowaniu myśli,
- b. Uczeń zna teoretyczne zasady gramatyczne i językowe,
- c. Uczeń zna wymogi stylu retorycznego (m.in. poprawności językowej, klarowności, stosowności) i stara się je stosować we własnej wypowiedzi,
- d. Uczeń dba o estetykę wypowiedzi i umie zastosować odpowiednią intonację wypowiadanego zdania,
- e. Uczeń ma krytyczny stosunek do przeszłości i teraźniejszości oraz umiejętność wartościowania przejawów działalności człowieka na przestrzeni wieków.

7. Dostrzeganie ponadczasowych wartości w dziełach z odległych epok i rozumienie ich znaczenia dla współczesnej kultury polskiej i światowej:

- a. Uczeń poznaje metodę i wartość uważnego czytania, umiejętność wyboru wartościowej literatury,

- b. Uczeń dostrzega bogactwo i piękno dóbr kultury antycznej materialnej i duchowej,
- c. Uczeń zna przeszłość Europy, zwłaszcza te wydarzenia, których skutki trwają do dziś,
- d. Uczeń rozumie wartość ważnych dla kultury polskiej treści wywodzących się z tradycji śródziemnomorskiej, (grecko-rzymskiej)
- e. Uczeń dostrzega ciągłość rozwoju cywilizacji łacińskiej do czasów współczesnych,
- f. Uczeń umie pozytywnie ocenić przynależność Polski do łacińskiego kręgu kulturowego i docenić wartości cywilizacyjne wniesione do kultury polskiej od momentu chrztu Mieszka I w 966 r.,
- g. Uczeń zauważa uniwersalność kryteriów antycznych określających m.in. wolność jednostki, wspólnotę społeczną (państwową), dobro wspólne oraz to, co im zagraża,
- h. Uczeń rozumie mocne i słabe strony demokracji dzięki wiedzy zdobytej z lektury tekstów łacińskich oraz komentarzy popularno-naukowych,
- i. Uczeń dzięki lekturze tekstu filozoficznego i biblijnego rozpoznaje i rozróżnia powinność człowieka jako obywatela i jako osoby,
- j. Uczeń potrafi ocenić rolę wykształcenia u osób publicznych decydujących o życiu społecznym (w antyku i współczesności),
- k. Uczeń rozumie odpowiedzialność instytucji państwowych za poziom kształcenia w społeczeństwach współczesnych,
- l. Uczeń rozumie odpowiedzialność osób publicznych za wypowiedane słowo.